

UNIVERZITA KARLOVA v PRAZE

Pedagogická fakulta

katedra psychologie

**SOUROZENCI V PŘEDŠKOLNÍM VĚKU V MATEŘSKÉ
ŠKOLE**

SIBLINGS IN PRESCHOOL AGE

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Irena Smetáčková, Ph.D.

Autor diplomové práce: Milena Rindošová

Studijní obor: předškolní pedagogika

Forma studia: kombinovaná

Diplomová práce dokončena: listopad 2011

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury.

Milena Rindošová

V Praze dne: 29.11.2011

Mé poděkování patří především PhDr. Ireně Smetáčkové, Ph.D. za velmi vstřícný přístup, cenné rady a odborné vedení diplomové práce. Dále chci poděkovat paní ředitelce a všem kolegyním z mateřské školy za velkou podporu během celého studia na Pedagogické fakultě. Děkuji i své rodině za trpělivost.

ANOTACE:

Rodina je místem, kde dochází k prvním sociálním vztahům a vazbám. Každý jedinec, má potřebu kontaktů s jinými lidmi. Ještě před dovršením tří let věku dítěte roste v každém touha být ve společenství vrstevníků. Tyto první kontakty dítě zažívá v rodině se sourozenci a v mateřské škole.

Sourozenecká skupina vymezuje osobnost jedince, má vliv na jeho osobnostní charakteristiky a chování. Vědomí sama sebe se buduje prostřednictvím vztahů k druhému. Jakou roli bude dítě v rodině mít, je spjato s mnoha faktory, kterými jsou: počet sourozenců v rodině, pořadí narození sourozenců, věkový rozdíl a pohlaví. Následně záleží na výchovném přístupu rodičů. Vstup dítěte do mateřské školy je velkou životní změnou pro dítě i pro celou rodinu. Aby vstup proběhl hladce, musí být dítě připraveno odloučit se od rodičů, zvykat si na nové prostředí, na společenství vrstevníků, najít si svou vlastní identitu. Jak proběhne vstup a adaptace do skupiny vrstevníků, záleží na stupni socializace předškolního dítěte.

V diplomové práci se zabývám na základě poznatků z rozhovorů, dotazníků a pozorování porovnáním schopností a dovedností sourozeneckých dvojic při nástupu do mateřské školy. Ve výzkumu se soustředuji zejména na to, zda ovlivnilo adaptaci mladšího sourozence vědomí, že v mateřské škole má staršího sourozence a jakým způsobem se odlišovalo jejich chování.

KLÍČOVÁ SLOVA:

Rodina, rodinné vztahy, sourozenci, sourozenecké vztahy, sociální role, socializace dítěte, adaptace na předškolní zařízení, předškolní dítě, mateřská škola.

ABSTRACT:

The family is a place where the first social relations and interactions are formed. Every individual feels the need to be in contact with other people. The desire to be in a group of children of the same age grows in each child even before they have reached three years of age. Children experience these first contacts in their families with their siblings and in nursery schools and kindergartens. A sibling group forms the personality of each individual and it has an impact on their personal characteristics and behavior. Our self-awareness is created with the help of interactions with the others. The role which the child is going to play in the family depends on a lot of factors e.g. number of siblings in the family, birth position in the family, age difference, sex. Besides, the educational approach of parents is also important. Joining a nursery school or kindergarten means a big change for the child and the whole family. To make it smooth, children need to be prepared to get separated from their parents, to get used to a new environment and a group of children of the same age, to find their own identity. How the joining and adaptation to a group of children of the same age work out, depends on the grade of socialization of the preschool child.

This thesis compares abilities and skills of siblings' pairs when joining the nursery school. The methods used in this research comprise interviews, questionnaires, surveys and observation. The main aim of this thesis is to show how the adaptation process of younger siblings is influenced by their awareness that their older brothers or sisters have already been attending the nursery school. Furthermore, it focuses on the differences in their behavior.

KEY WORDS:

Family, family relationships, siblings, sibling relationships, socialization of the child, adaptation to preschool educational institutions, preschool child, nursery school and kindergarten

OBSAH:

ÚVOD	10
-------------------	----

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. Rodina a rodinné vztahy	11
1.1 Výchovný přístup	11
1.2 Výchovné styly	12
2. Konstelace a psychosociální uspořádání	13
2.1 Sourozenectví	14
2.1.1 Sourozenecký vztah	14
2.1.2 Sourozenecká rivalita a žárlivost	15
3. Pořadí narození a věkový odstup mezi sourozenci	16
3.1 Jedináček a prvorozený	17
3.1.1 Nejstarší dítě – „Jedináček v přestrojení“	18
3.2 Druhorození – ani první, ani poslední	19
3.3 Benjamínek	20
3.4 Dvojčata	20
4. Socializace v předškolním období	21
4.1 Sociální dovednosti	22
4.2 Sociální role	22
5. Vstup dítěte do mateřské školy	23
5.1 Nástup dítěte do mateřské školy z pohledu vývojové psychologie	24
5.2 Adaptace dítěte na mateřskou školu	24
5.3 Výběr mateřské školy	25

II. PRAKTICKÁ ČÁST

6. Výzkum a metody sběru dat	27
7. Rodiny – sledovaný vzorek.....	28
7.1 Sourozenci při vstupu do mateřské školy	28
8. Rodina Stříbrných.....	29
8.1 Kazuistiky a adaptace na MŠ z pohledu učitelek	29
8.2 Nástup do MŠ a adaptace očima rodičů	30
8.3 Vztahy mezi sourozenci v domácím prostředí a v prostředí mateřské školy	31
9. Rodina Bílých	32
9.1 Kazuistiky a adaptace na MŠ z pohledu učitelek	32
9.2 Nástup do MŠ a adaptace očima rodičů	33
9.3 Vztahy mezi sourozenci v domácím prostředí a v prostředí mateřské školy	34
10. Rodina Zlatých	34
10.1 Kazuistiky a adaptace na MŠ z pohledu učitelek	35
10.2 Nástup do MŠ a adaptace očima rodičů	36
10.3 Vztahy mezi sourozenci v domácím prostředí a v prostředí mateřské školy	37
11. Rodina Žlutých	37
11.1 Kazuistiky a adaptace na MŠ z pohledu učitelek	38
11.2 Nástup do MŠ a adaptace očima rodičů	39
11.3 Vztahy mezi sourozenci v domácím prostředí a v prostředí mateřské školy	39
12. Rodina Zelených	40
12.1 Kazuistiky a adaptace na MŠ z pohledu učitelek	40
12.2 Nástup do MŠ a adaptace očima rodičů	41
12.3 Vztahy mezi sourozenci v domácím prostředí a v prostředí mateřské školy	41

13. Rodina Šedých	42
13.1 Kazuistiky a adaptace na MŠ z pohledu učitelek	42
13.2 Nástup do MŠ a adaptace očima rodičů	44
13.3 Vztahy mezi sourozenci v domácím prostředí a v prostředí mateřské školy	45
14. Rodina Hnědých	45
14.1 Kazuistiky a adaptace na MŠ z pohledu učitelek	46
14.2 Nástup do MŠ a adaptace očima rodičů	47
14.3 Vztahy mezi sourozenci v domácím prostředí a v prostředí mateřské školy	47
15. Rodina Běžových	48
15.1 Kazuistiky a adaptace na MŠ z pohledu učitelek	48
15.2 Nástup do MŠ a adaptace očima rodičů	50
15.3 Vztahy mezi sourozenci v domácím prostředí a v prostředí mateřské školy	50
16. Rodina Duhových	50
16.1 Kazuistiky a adaptace na MŠ z pohledu učitelek	51
16.2 Nástup do MŠ a adaptace očima rodičů	52
16.3 Vztahy mezi sourozenci v domácím prostředí a v prostředí mateřské školy	53
17. Rodina Modrých	53
17.1 Kazuistiky a adaptace na MŠ z pohledu učitelek	54
17.2 Nástup do MŠ a adaptace očima rodičů	55
17.3 Vztahy mezi sourozenci v domácím prostředí a v prostředí mateřské školy	56
18. Rodina Fialových	56
18.1 Kazuistiky a adaptace na MŠ z pohledu učitelek	57
18.2 Nástup do MŠ a adaptace očima rodičů	58
18.3 Vztahy mezi sourozenci v domácím prostředí a v prostředí mateřské školy	59
19. Rodina Červených	59
19.1 Kazuistiky a adaptace na MŠ z pohledu učitelek	60
19.2 Nástup do MŠ a adaptace očima rodičů	61

19.3 Vztahy mezi sourozenci v domácím prostředí a v prostředí mateřské školy	61
20. Rodina Černých	61
20.1 Kazuistiky a adaptace na MŠ z pohledu učitelek	62
20.2 Nástup do MŠ a adaptace očima rodičů	63
20.3 Vztahy mezi sourozenci v domácím prostředí a v prostředí mateřské školy	63
21. Rodina Okrových	64
21.1 Kazuistiky a adaptace na MŠ z pohledu učitelek	64
21.2 Nástup do MŠ a adaptace očima rodičů	65
21.3 Vztahy mezi sourozenci v domácím prostředí a v prostředí mateřské školy	66
22. Celkové porovnání míry adaptace sourozenců na MŠ	66
23. Diskuze	71
ZÁVĚR	74
POUŽITÁ LITERATURA A INFORMAČNÍ ZDROJE	76
PŘÍLOHY	

CÍL PRÁCE:

Porovnání psychické, fyzické a sociální připravenosti a vyspělosti sourozenců na počátku docházky do mateřské školy.

DÍLČÍ CÍLE:

Identifikace shod a rozdílů ve výchovném přístupu rodičů a učitelek.

Ověřit si, zda sourozenci (vlastní - z úplných rodin) ve věkovém rozdílu 0 – 3 roky navštěvující stejnou mateřskou školu se stejně či podobně adaptují, podobně reagují, jsou při nástupu do MŠ stejně nebo podobně sociálně připravené.

ÚVOD:

Diplomová práce se zabývá tématem sourozenců, kteří současně navštěvují mateřskou školu. V odborných publikacích již bylo popsáno mnoho různých vzorců chování sourozeneckých skupin a i když jsou to sourozenci vlastní a vyrůstají společně ve stejném výchovném prostředí, každý je jiný. Důvodem je, že osobnost dítěte a jeho následné projevy v rodinném i vnějším prostředí se vyvíjí pod vlivem několika faktorů, kterými jsou vrozené vlastnosti dítěte, pohlaví, počet dětí v rodině, pořadí narození, ale také aktuální rodinná situace a výchovný přístup rodičů.

Hlavním cílem bylo porovnat míru socializace a adaptace na prostředí mateřské školy po dovršení tří let u obou dětí v sourozenecké dvojici. Pozornost při tom soustředí na hledání shod a rozdílů v chování sourozenců a zároveň na hledání shod a rozdílů ve výchovném přístupu rodičů. Výzkum využíval zejména formu kazuistik dětí v sourozeneckých dvojicích. Metody sběru dat zahrnovaly pozorování dětí v prostředí mateřské školy, dotazník pro rodiče, následné rozhovory s rodiči a současně i rozhovory s učitelkami v MŠ. Cílem práce je na sledovaném vzorku potvrdit či vyvrátit, zda se sourozenci chovají, jednají a vyvíjejí obdobně při předpokládaném stejném výchovném působení v rodině.

V mateřské škole, kde působím, se za poslední roky sešlo více sourozeneckých dvojic než v letech předešlých. Proto mě téma porovnání adaptace sourozenců zaujalo. Lze předpokládat stejný, podobný či úplně odlišný sociální a psychomotorický vývoj u sourozenců? Jakým způsobem ovlivňuje věkový rozdíl sourozenců shody či odlišnosti ve vývoji? V jakém směru a do jaké míry může starší sourozenec ovlivnit mladšího?

Tyto otázky jsou rozebrány v první – teoretické části. Na základě zkušeností a názorů odborníků se zaměřuji na charakteristiky pořadí narození dětí v rodině, na míru socializace a vývoj sociálních vztahů v rodině a v předškolním zařízení, připravenost a adaptaci do dětské skupiny.

Následně v druhé – empirické části prezentuji výsledky vlastního výzkumu. Je zde popsána a porovnána adaptace sourozeneckých dvojic na předškolní zařízení z pohledu učitelek v MŠ a z pohledu rodičů, zda a jakým způsobem ovlivnil starší sourozenec socializaci mladšího.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. RODINA A RODINNÉ VZTAHY

Rodina je základním prostředím dítěte. Rodina dítě obklopuje, dítě interiorizuje její vlivy a zároveň rodinu svojí přítomností proměňuje. Rodina je primární sociální skupinou, v níž dítě získává prvotní citovou výbavu (Novák, 2007). Nejtěsnější a nejužší vztahy, které každý člověk ve svém životě má, jsou vztahy nejbližší rodiny. Největší vliv na malé dítě má rodina, ve které vyrůstá, rodina má větší vliv než jakákoli organizace či instituce (Leman, 2002). „*V rodině si dítě vytváří předobrazy svých budoucích rolí a vztahů.*“ (Novák, 2007, s. 21). S narozením dalšího dítěte se rodinné prostředí promění, proto každé dítě v rodině, bez ohledu na pořadí, se vyvíjí svým jedinečným způsobem – každé dítě je jiné, ačkoli na ně rodiče působí stejně nebo podobně. Mezi jednotlivými členy rodiny jsou dynamické vztahy, a proto, i když děti žijí v jedné rodině a mají stejné rodiče, mohou se od sebe výrazně odlišovat. Odlišnosti jsou zapříčiněny mnoha faktory, mezi kterými dominují vrozené osobnostní a tělesné charakteristiky, pohlaví/gender, specifická rodinná konstelace, která je u každého dítěte mírně odlišná a další. Jedním z faktorů je také pořadí a věkový odstup mezi sourozenci.

1.1 VÝCHOVNÝ PŘÍSTUP

Každý rodič má snahu vychovávat své potomky co nejlépe, v klidném a láskyplném vztahu a prostředí. Jsou však rodiče schopni odhadnout už v počátečním vztahu mezi rodičem a dítětem ty správné a reálné normy a hranice? Rodič by měl být ve výchově důsledný, aby si děti mohly samy uvědomit, „kam až mohou zajít“. Důležité také je, aby tyto normy a přístupy byly stabilní u obou rodičů.

V každé rodině je uplatňováno jiné výchovné působení, které úzce souvisí s životním stylem rodiny, se vzděláním a zaměstnáním rodičů i se zkušenostmi rodičů ze svého dětství. Například rodiče mají tendenci ztotožňovat se s dítětem, které se narodilo na stejné přičce jako on, což ovlivňuje výchovný přístup k tomuto i dalším dětem (Leman, 2002). Při způsobu a řízení života dítěte je důležité, aby vliv na dítě byl

pozitivní, harmonicky vyvážený a adresný (Helus, 2001). I v každé jednotlivé rodině se pohled rodičů na výchovu potomků může shodovat, částečně lišit či úplně rozcházet.

1.2 VÝCHOVNÉ STYLY

„*Výchovný styl je souhrn záměrných i spontánních způsobů chování vychovatele k vychovávanému.*“ (Pedagogický slovník, 2003, s. 279). Tradičně se odlišují tři základní modely výchovného přístupu: autoritářský, liberální a demokratický (Leman, 2002. Průcha, Walterová, Mareš, 2003).

1) Autoritářský styl se vyznačuje nadřazeností rodičů a podřazeností dítěte. Rodič dítě ovládá a přesně ví, co je pro jeho dítě nejlepší (většinou se toto týká prvorozených). V autoritářské rodině má dítě velmi striktně nastavené hranice, častým jevem je využívání trestů a příkazů. Dítě většinou nemá prostor pro vlastní názor a rodiče neberou ohled na věkové zvláštnosti a individualitu dítěte. Dítě z příliš autoritářské rodiny se může chovat dvěma způsoby. V prvním případě se dítě v jiné skupině chová agresivně, porušuje daná pravidla, upoutává na sebe pozornost a může docházet i k šikaně ostatních. V druhém případě je dítě úzkostlivé a bázlivé, nekomunikuje a straní se kolektivu. Nemá svůj názor – autorita rodičů ubila jeho sebejistotu.

2) Liberální výchovný styl je úplným opakem autoritářské výchovy. Dítě v liberální rodině je v symetrickém až nadřazeném postavení vůči rodičům, silně ovlivňuje nebo dokonce samo určuje pravidla, protože nemá od rodičů nastavené hranice. Rodiče se dítěti často nevědomě podřizují a nemají žádné větší požadavky. Dítě netrestají a většinou jsou nedůslední. I zde jsou dva různé způsoby projevení dětí podle temperamentu a charakteru. V prvním případě je dítě, které nemá nastavená pravidla, nejisté a neví, jak upoutat pozornost ve skupině a neví, jak se má ve skupině chovat. V druhém případě dítě s volnou výchovou ve skupině nerespektuje daná pravidla a normy, ostatním ubližuje a provokuje s vědomím, že nebude potrestáno. Děti se projevují velkou vzdorovitostí a mohou z nich vyrůstati „malí tyraní“.

3) Demokratický styl výchovy je „zlatou střední cestou“. V takové rodině mají rodiče přirozenou autoritu a vztahy s dětmi jsou partnerské. Rodiče určují hranice a pravidla, na kterých se mohou podílet i děti. Odměna a trest jsou vyvážené a děti se učí

zodpovědnosti, samostatnosti a disciplíně. Rodiče jsou vzorem, mají porozumění pro potřeby dětí a respektují jejich individuality.

Sourozenci v rodině jsou každý jiný. I když rodiče přistupují k výchově stejným či podobným způsobem, musí u svých potomků akceptovat jejich různost, jejich jedinečnost. K dětem musí přistupovat s jiným pochopením a s jinými výchovnými metodami, ke každému podle jeho momentálních potřeb a zvláštností. Výchova prvorozených se odlišuje od výchovy později narozených dětí, hranice by měly být stejné, ale výchovný přístup odlišný, každé dítě má v danou chvíli jiné potřeby. Neznamena to ovšem, že po jednom budou požadovat náročné plnění úkolů a druhé rozmazlovat, nebo dávat přednost jednomu před druhým.

Život rodiny (na rozdíl od veřejných institucí, jako je např. škola) je silně podřízen citům, které jsou hlavním důvodem existence rodiny (Kolláriková, Pupala, 2010).

Pravidla a normy nastavené v rodině jsou osobní a podřízené emocím. Rodiče je mohou ve vztahu k dětem vzhledem k aktuální situaci měnit nebo porušit. Toto by ale mělo být pro děti srozumitelné a jasné, aby nebyla narušena stabilita vztahů v rodině a necítily nejistotu v dalších projevech chování.

2. KONSTELACE – PSYCHOSOCIÁLNÍ USPOŘÁDÁNÍ RODINY

Rodinná konstelace je tvořena osobnostními charakteristikami a citovou vzdáleností členů rodiny, pořadím narození a pohlavím sourozenců, dominantními či submisivními pozicemi a počtem členů rodiny. (Leman, 2002). Uvědomění si pozice každého člena umožňuje porozumět jeho osobnosti i zvláštnostem fungování rodiny. Vrozené osobnostní charakteristiky jako je temperament a emotivita, které představují základ průběhu duševních jevů a projevů chování, reakcí na vnější podněty i podněty ve vztazích sociálních (Vágnerová, 2002), společně se sourozeneckými konstelacemi ovlivňují další směr vývoje. Jedinec se opakuje ve svých vzorcích chování ze své původní rodiny, zejména v manželství a rodičovském chování. Je ovšem více faktorů, které ovlivní vývoj a chování člověka než jen původní rodina, pohlaví a počet sourozenců (Novák, 2007).

2.1 SOUROZENECTVÍ

Každá jednotlivá sourozenecká dyáda či skupina (záleží na počtu sourozenců v rodině – dále jen sourozenecká skupina) má mnoho specifíků – věk a počet dětí, smíšenost skupin a věkový rozdíl mezi sourozenci, které tvoří každou sourozeneckou skupinu specifickou (Šulová, Zaouche-Gaudron, 2003). Ve vývojové psychologii jsou sourozenecké vztahy považovány za velmi důležité. Rozvíjí a aktivizuje mezi sourozenci specifické interakce, než je tomu při interakcích s dospělými. „*Sourozenectví vytváří specifické možnosti pro formování partnerství a s ním úzce souvisejícího smyslu pro důvěrnost.*“ (Helus, 2001, s. 138). Sourozenectví je důležitým faktorem socializace osobnosti, dává podněty pro nápodobu a ztotožňování, upevňování charakterových vlastností a vytváření emocí. Vztahy v sourozenecké skupině jsou považovány za velmi důležité pro vývoj dítěte, vymezují jeho osobnost, je aktivován psychosociální vývoj jedince. Aby si dítě uvědomilo svou jedinečnost, musí projít vztahem s druhými, jejichž prostřednictvím si uvědomuje sama sebe. Přítomnost sourozence (vedle rodičů) a četnost interakcí v této skupině má velkou roli při vytváření emocí, ale i při rozvoji kognitivních a sociálních dovedností. Tyto komplexní sourozenecké vztahy se mění podle počtu dětí, podle pozice v sourozenecké skupině, podle věkového rozdílu dětí a podle pohlaví. V sourozenecké skupině probíhá primární proces socializace, kde si dítě osvojuje prvotní normy, pravidla, adaptuje se na život a přizpůsobuje, ale realizuje se jako jedinec. V této skupině získává schopnost empatie a porozumění, zároveň dostává svou funkci a postavení, možnost identifikace a odlišení od druhých.

2.1.1 SOUROZENECKÝ VZTAH

Sourozenecký vztah patří k nejbližším, které v životě člověka existují. Existuje od narození do smrti, alespoň jednoho ze sourozenců. Sourozenci spolu tráví čas a sdílejí mnoho zážitků, i když si jeden druhého (či další sourozence) aktivně nezvolil. Je zde nutnost dělit se o přízeň a zájem rodičů a ostatních dospělých.

V rodině si dítě vytváří předobraz svých budoucích vztahů a rolí, osvojuje si vzorce chování. Základ osobnosti člověka je založen v raném dětství. Vzorce chování můžeme v budoucnosti přijmout, nebo je odmítnout. Sourozenecké konstelace jsou

formovány vlivy genetickými i vlivy výchovnými, přicházejícími z prostředí, ve kterém se narodí. (Novák, 2007, Leman, 2002). Věková blízkost, tj. rozdíl do dvou let, vytváří obzvlášť vysoce intenzivní vztahy, neboť děti spolu tráví po dlouhé životní období velmi mnoho času a věnují se obdobným aktivitám. Tyto intenzivní vztahy však nemusí být vždy jen přátelské, ale i plné sporů. (Novák, 2007). S větším věkovým rozdílem může být sporů a konfliktů méně, není to však pravidlem. Mnohdy se stává, že ten starší musí být „zodpovědný“ a o mladšího se postarat.

Sourozenecký vztah rozvíjí a aktivizuje specifické působení a vzájemné ovlivňování mezi sourozenci jiným způsobem, než je interakce s dospělými. Vytváří se sourozenecké pouto, které rozvíjí prvotní mezilidské vztahy a vlastnosti osobnosti, formuje partnerství a přátelství.

Vliv sourozenců je nenápadný, všestranně přijatelný i díky vrstevnickému pochopení a často jeden druhému nahrazuje to, co jim nedávají rodiče.

2.1.2 SOUROZENECKÁ RIVALITA A ŽÁRLIVOST

Sourozectví vzniká až po narození dalšího dítěte v rodině. Z toho vyplývá, že sourozenecká rivalita se u dítěte projevuje po příchodu sourozence. Vývoj sourozeneckých vztahů má svou dynamiku, dítě postupně rozlišuje nejen „Já“, ale uvědomuje si toho druhého, hledá své místo ve skupině. (Novák, 2007). Prvorození zkouší role vůdců, druhorození se je snaží napodobovat, dostihnout. Určitá míra rivality je mezi sourozenci správná, nemělo by ale docházet k otevřenému nepřátelství a negativismu. Aby se tomuto dalo předejít, rodiče by měli prvorozeného na příchod sourozence včas připravit. Dosud jedináček špatně snáší, že by se měl o matku s někým dělit, nebyl by středem pozornosti všech dospělých v rodině, nebylo by na něho tolik času. Rodič by měl svého prvorozeného nenásilnou formou zapojit do příprav na příchod miminka a po narození sourozence dál trávit společně čas, zdůrazňovat, jak je šikovný a pro vás stále důležitý, že jsou chvíle, kdy se o vás s nikým nemusí dělit. Rivalita mezi sourozenci vzniká i díky srovnávání sourozenců rodiči. V dobré víře chtějí být spravedliví a dávají oběma dětem stejná práva a povinnosti. (Prekopová, 2002). Záleží na rodičích, na přístupu k výchově, jak rychle a do jaké míry se stanou

sourozenci životními přáteli. Toto pouto – přátelství mezi sourozenci – má jiný, stabilní charakter. Oproti tomu přátelství navazovaná v širších sociálních skupinách jsou dobrovolná, samy si přátele aktivně vybíráme. Když se sourozenci v rodině naučí akceptovat a tolerovat druhého a vycházet spolu, je pravděpodobné, že vztahy s ostatními vrstevníky budou také přátelské.

3. POŘADÍ NAROZENÍ A VĚKOVÝ Odstup MEZI SOUROZENCI

Jedním z důležitých bodů v sourozeneckých a rodičovských vztazích je pořadí narození. Pořadí narození ovlivňuje psychologické odlišnosti mezi jednotlivci. Starší sourozenec si musí hájit jednu získané, svou roli v rodině. Může se cítit předčasně zatěžovaný a často musí vůči mladšímu dělat ústupky. Naproti tomu mladší sourozenec je díky staršímu motivován k soutěživosti a dosahování a překonávání všeho co možná nejdříve. Každý ze sourozenců hraje v rodině odlišnou roli. (Šulová, Zaouche-Gaudron, 2003).

„Sourozenecké pozice se mohou vzájemně ovlivňovat a komplikovat mj. i vzájemnou mírou kontaktu mezi dětmi a věkovým rozdílem mezi nimi.“ (Novák, 2007, s. 94).

Věkový rozdíl mezi dětmi je jedním z významných faktorů sourozeneckého vztahu. Pokud se mladší sourozenec narodí do jednoho až dvou let po starším, starší dítě bere mladšího jako soupeře při získávání rodičovské lásky a pozornosti. Současně jsou si oba sourozenci věkově blízcí, tráví spolu mnoho času při hře i veškerých rodinných aktivitách. Jsou z nich partneři a „spiklenci“. Pocit rivality slábne s vzrůstajícím věkovým rozdílem sourozenců. Už s rozdílem 4 roky starší sourozenec nepovažuje mladšího za soupeře, ale stále má obavy a snaží se o přízeň rodičů. V tomto věkovém odstupu je pozorováno nejvíce nepřátelské chování mezi sourozenci. Ve věkovém rozdílu nad 6 let je mladší zpravidla vychováván jako jedináček. Starší na mladšího sourozence žárlí a bere ho jako „vetřelce“, ale jejich sourozenecké kontakty už nejsou tak časté, každý má své kamarády mezi vrstevníky. (Šulová, Zaouche-Gaudron, 2003).

Vztahy mezi sourozenci v batolecím a předškolním období, tj. od jednoho roku do šesti let, kdy jsou kontakty mezi nimi nejčetnější, jsou provázány soupeřením a rivalitou, ale zároveň se tvoří pevný sourozenecký vztah a děti se stávají kamarády, vyvíjí se prvotní mezilidské vztahy, učí se prvním sociálním dovednostem, toleranci a akceptování svého okolí. Pro rodiče dětí s malým věkovým rozdílem bývá mnohdy výchova jednodušší, protože sourozenci si „vystačí“ jeden s druhým.

3.1 JEDINÁČEK A PRVOROZENÝ

Prvorozený je symbolem dalšího života rodiny a pokračování rodu. Prvorozenému připadá výjimečná role. V pozitivním smyslu jako vytoužený potomek, díky kterému „jsme konečně rodina“. V negativním smyslu může být příchod prvního dítěte nečekanou komplikací v životě dospělých (Prekopová, 2002).

Jedináčkovi chybí sourozenecká reálná zkušenost. Identifikuje se s oběma rodiči a má tendenci včleňovat do své osobnosti prvky každého u nich (Šulová, Zaouche-Gaudron, 2003).

Prvorození jsou obvykle velmi snaživí a cílevědomí, mají k tomu dva důvody – otce a matku (za předpokladu úplné rodiny). Ti se většinou chovají ke svému prvorozenému v jedné chvíli úzkostlivě, nejistě či nedůsledně, ve druhé chvíli mohou být často nároční a přísní, snaží se pohánět svého potomka ke stále vyšším a lepším výkonům. Vážnost – další z rysů prvorozených, jde o to, aby vše bylo zorganizováno, stávají se nositeli rodinných norem. Dá se říci, že prvorození jsou „malí dospělí“ (Leman, 2002).

U prvorozených je i nadprůměrná péče rodičů, úzkostlivé ochraňování, snaha mít vše pod kontrolou, rodiče spoléhají na svého prvorozeného, chtějí ho vychovávat lépe, než všichni ostatní před nimi.

Můžeme pozorovat dva různé typy mezi prvorozenými – ti, kteří jsou vstřícní a snaživí, mají potřebu pomáhat a ti, kteří si prosazují svou vůli a jsou i agresivní, snaží se za každou cenu prosadit svou vůli. Oba typy mají silnou potřebu být chváleni.

Prvorozenému se dostává více pozornosti a zájmu, než komukoli jinému, pro všechny členy rodiny je to velká událost. Je povzbuzován a podporován, aby byl úspěšný. Z toho pramení sebedůvěra, dospělí ho berou vážně, proto se také prvorození snaží, aby nedělali chyby, jsou rozvážní a opatrní. Výzkumy potvrdily, že prvorození mají větší snahu a motivaci dosáhnout úspěchu častěji, než jejich mladší sourozenci. Všechna zvýšená pozornost, která je jim věnována může vést ke stresu. Stres má své základy v disciplíně, ve vysokých nárocích, které dítě chce naplnit, aby vyhovělo rodičům a udělalo jim radost, často i v trestu. U mladších potomků do jisté míry režim v rodině oslabuje. Prvorození dostávají také nejvíce práce, očekává se od nich mnohem více, než od mladších sourozenců, musejí rychleji dospět. Dokud jsou jedináčky, mohou být i příliš kritičtí k sobě i k okolí, je ovšem známo, že vycházejí lépe s lidmi, kteří jsou výrazně starší. Jedináček je samostatný a rozumný i rozmazlovaný, netrpělivý a netolerantní, nemusí s nikým soupeřit o pozornost rodičů. (Prekopová, 2002, Leman, 2002, Novák, 2007).

V nastavení jedináčků se tradují tři verze. První - tradiční přístup ukazuje na rozmazlenost a sebestřednost, sobeckost a protektorský zájem dospělých, ale také je jedináček „rukojmím“ prarodičů. V druhém - modernějším přístupu se připouští výhody jedináčka, který se nemusí s nikým dělit o přízeň. Na druhé straně cení dobrou péči rodičů, kteří na něho mají více času a mohou více „investovat“ svůj zájem i finance. Není to o rozmazlování sladkostmi a kupování si dítěte, ale pořídit např. lepší vzdělání. Tento moderní přístup podněcuje u jedinců ctižádost a rozvíjí zážitkovou i intelektuální sféru osobnosti. Výzkumy ukazují, že vznikají vlastnosti, jako jsou svědomitost, odpovědnost, sebevědomí, ale také asertivita a dominance.

V posledních letech, kdy jedináčků přibývá, se objevuje třetí přístup tzv. handicap jedináčků. Tento přístup spočívá ve výchově, kdy se dítě snaží vždy vyjít s vrstevníky, naučí se dělit, být skromné. Může se stát, že pak dítě nemá dostatečný sociální trénink, není asertivní a neobhájí svá práva, je nuceno si kupovat přízeň vrstevníků. (Novák, 2007).

3.1.1 NEJSTARŠÍ DÍTĚ – „JEDINÁČEK V PŘESTROJENÍ“

Věkový rozdíl mezi sourozenci sedm a více let už vytváří generační rozdíl, lze říci, že jsou z nich obou jedináčci. Nejstaršího dítěte mívá větší pocit zodpovědnosti, stejně jako jedináčci v dospělosti většinou zaujímají vyšší a význačnější postavení v profesním životě, než je to u později narozených sourozenců. Na nejstarší jsou v rodině kladeny vyšší nároky, úkoly pro rodinu, péče o sourozence.

Rodiče začátečníci se dopouští při výchově prvorozeného „chyb“, které u druhorozených a dalších potomků zpravidla neudělají.

Prvorozený cítí ohrožení ze strany mladšího sourozence – „co kdyby rodiče měli mladšího raději?“. Prvorozený je ve svém sebevědomí snadněji zranitelný.

Post jedináčka se mění s příchodem mladšího sourozence. Dosud měl všechny výhody, a i když nic neprovedl, bývá mu odepřen výlučný zájem ze strany rodičů, je jakoby odsunut na „druhou kolej“, cítí se zavržen, začne žárlit. Zájem o mladšího sourozence a snížený zájem o sebe mohou jedináčci někdy vnímat jako trest. (viz Kapitola 1.1)

3.2 DRUHOROZENÍ – ANI PRVNÍ, ANI POSLEDNÍ

Druhorození mohou být buď prostřední, nebo poslední. U mladších dětí záleží na tom, kdy se narodily, jaký je věkový odstup od prvorozeného (Leman, 2002). Principem bývá, že druhorozený je ovlivňován prvorozeným, třetí narozené dítě ovlivněno druhorozeným a tak dále... Podle toho, jak se prvorozený chová, druhorozený v něm má vzor a podle toho si vytváří svůj vlastní styl chování v životě. Pokud vycítí, že se svým starším sourozencem nemůže soupeřit, zpravidla se vydá jiným směrem. Vše se odvíjí od prvorozeného, ale v mnoha výzkumných studiích se dovíme, že druhorození jsou protiklady prvorozených. (Novák, 2007).

Prostřední děti mohou pociťovat tlaky ze všech stran, vždy se cítí „sevřené“ shora i zdola. Své místo v rodině má prvorozený i nejmladší benjamínek. „Co tě nezabije, to tě posílí.“ Tak by se dalo popsat rozpoložení prostředních dětí. Nemají takovou suverenitu a konzervativnost jako prvorození a chybí jim ta roztomilost a ochrannost, které mají v rodině benjamínci. Prostřední děti se tak často mohou cítit, jako by o ně nikdo nestál. Více, než kterékoli jiné děti se více upínají ke svým

vrstevníkům. Pro prvorozené děti je typické, že mají méně kamarádů, prostřední děti jich mívají naopak mnoho. To, že nemohou mít rodiče jen sami pro sebe a hůře se prosazují, vede k tomu, že se naučí vyjednávat a uzavírat kompromisy. Ve srovnání s ostatními sourozenci jsou prostřední nejuzavřenější, na druhou stranu nemají tolik problémů a potíží jako prvorození nebo jedináčci. Prostřední děti bývají nejvíce „rozporuplní“. Na jedné straně jsou soupeřiví, agresivní a netrpěliví, na druhé straně jsou vyrovnaní, tolerantní, společenšší a vyhýbají se konfliktům. (Leman, 2002). Dovedou vyjednávat, přizpůsobit se, využít situace, umí manipulovat, ale nepřekročí určité meze. Mohou být však i nejproblematičtější dítětem v rodině a upínat se k jiným sociálním skupinám. Vždy záleží na momentálním rozpoložení druhorozeného a vlivech, jaké na něho působí.

3.3 BENJAMÍNEK

Nejmladší děti v rodině jsou vnímány jako osoby roztomilé, neohrožující a příjemné, jsou „dětmi pro radost“. Rodiče již mají výchovné zkušenosti, ovšem k nejmladšímu dítěti mají ochranný přístup. Je to rodinný mazlíček, na kterého si v rodině vždy udělají čas, věnují se mu, rozmazlují ho (Leman, 2002).

Nejmladší děti v rodině jsou většinou nekomplikované, někdy duchem nepřítomné, srdečné, ale také malí manipulátoři. Mohou být i rodinným bavičem, snaží se upoutat pozornost a nedá jim to mnoho práce. Typickým znakem pro nejmladší je bezstarostnost. Jsou to veselí, srdeční a společenšší tvorové, mohou být však i vzpurní, vzdorovití, kritičtí a rozmazlení.

Na druhé straně nejmladší dítě může mít starší rodiče, kterým se již nedostává sil, starší sourozenci jsou už „jinde“ a to se pak stává jedináčkem, ponecháno samo sobě. Může se stát rozpolceným, díky odstupu od starších sourozenců a zároveň je stále tím benjamínkem (Novák, 2007).

3.4 DVOJČATA

Ať jsou dvojčata jednovaječná - podobou k nerozeznání, psychicky téměř stejně nastavená, jsou si velmi blízká, nebo dvojvaječná – velmi podobná v mnoha rysech,

mohou se však i velmi lišit nejen fyzicky, ale i povahou a temperamentem, vždy je to specifický jev, který na rodiče klade dvojnásobné břemeno a dvojnásobné výchovné požadavky. I při této sourozenecké konstelaci je ale každé z dvojčat jedinečnou individualitou. Někdy se ovšem rodiče nechtěně snaží dílčí odlišnosti zakrýt a děti co nejvíce připodobnit, čímž činí vývoj jejich dílčí identity komplikovaným. Dvojče starší bývá tvůrčí a vůdčí, pro mladšího je typická přizpůsobivost. Jednovaječná dvojčata si často vystačí sama, mají silné pouto mezi sebou, mohou mít svůj způsob komunikace. Dvojvaječná dvojčata mívají i odlišné zájmy, vzájemně soupeří, chtějí se odlišovat. Dospělí by toto měli akceptovat a podporovat.

4. SOCIALIZACE V PŘEDŠKOLNÍM OBDOBÍ

Předškolní období je obdobím od narození do dovršení šesti let věku, kdy má nastoupit povinnou školní docházku. Toto období je ale chápáno jako období, kdy dovrší věku k nástupu do předškolního zařízení – tří let (Koťátková, 2008). I v této vývojové fázi prochází dítě procesem socializace působením sociálních vlivů, se kterými se vyrovnává, podléhá jim a přizpůsobuje se. V předškolním období je rodina prostředím, kde probíhá primární socializace dítěte a uvádí dítě do společnosti lidí. Jedinec se začleňuje do mezilidských vztahů, rozvíjí se mezilidská komunikace, navazuje sociální vztahy, s tím souvisí i emoční vývoj a stává se jedinečnou osobností. Socializace probíhá nejen při uspokojování nejzákladnějších potřeb, ale je to proces, který probíhá v určité kultuře a sociokulturním společenství, tedy v rodinném prostředí a skupinách, do kterých se postupně začleňuje (Helus, 2001). Dítě v předškolním věku je chápáno jako utvářející se osobnost. Podle Eriksona (pro účely práce využívám Eriksonovu teorii „Osm věků člověka“ – 2. období: 1-3 roky - rozpor mezi pocitem autonomie a studu, 3. období: 3-6 let - konflikt mezi vlastní iniciativou a pocitem viny) je předškolní věk obdobím hry a aktivity, navazováním dalších sociálních kontaktů a hlavním vývojovým úkolem je vyřešení konfliktu mezi vlastní iniciativou a pocitem viny. Důležitou roli v utváření sebepojetí dítěte je pozitivní přijetí do dětské skupiny (Vágnerová, 2000)

Cílem socializace dítěte předškolního věku podle Matějčka (citován Zauchove-Gaudron, 2003, s. 26): „*Předškolní věk se neomezuje na pouhou jednoduchou přípravu*

na vstup do školy. Navrhuje, aby toto období bylo považováno za jedinečné a specifické svou důležitostí, kterou objasňuje prostřednictvím vývojové psychologie.“

4.1 SOCIÁLNÍ DOVEDNOSTI

Při nástupu dítěte do předškolního zařízení se předpokládají určité sociální dovednosti. Jsou zde nároky na komunikativní dovednosti – dítě by mělo umět používat řeč tak, aby se s ostatními dorozumělo, aby bylo ze svých verbálních projevů spokojené. Mělo by zvládnout základní hygienické dovednosti, alespoň částečně oblékání a bylo schopno se samo najíst. V dětském kolektivu se tyto dovednosti zpravidla rychle zdokonalují. Z domácího prostředí je dítě zvyklé hrát si samo, s rodiči či se sourozenci, nemusí se tolik přizpůsobovat, dělit se o hračku. V dětském kolektivu se musí naučit akceptovat přání a potřeby ostatních, musí se přizpůsobit.

Sociální rozvoj, tedy rozvoj vztahů ve vrstevnické skupině a povaha dětských vztahů v tomto věku je velmi dynamická. V souvislosti s individuálním rozvojem se děti čím dál více zajímají o druhé a vyhledávají je ke hře. Na počátku docházky dítěte do předškolního zařízení (chápáno ve věku tří let) převládá u většiny paralelní hra. Ještě tolik nepotřebují partnera ke hře, ale potřebují cítit, že jsou vnímáni a respektováni druhými, že jsou součástí skupiny. Postupně se tyto sociální vztahy prohlubují a dítě partnera ke hře potřebuje. Ve skupinové hře se utváří sebepojetí dítěte v oblasti kognitivní, emotivní i v jednání. (Kořátková, 2005).

4.2 SOCIÁLNÍ ROLE

Sociální role jsou součástí identity každého jedince, jsou způsobem chování v určité sociální pozici. Dítě ve třech letech má již položený základ své identity, tj. vědomí sebe sama, ale zároveň v tomto věku prochází kritickým obdobím při osvojování sociálních rolí. Dosud mělo dvě role – roli dítěte a roli sourozence. S příchodem do nové sociální skupiny získává roli vrstevníka a roli žáka. Jsou na něho kladeny jiné požadavky, očekává se přijetí norem v daném společenství, sebekontrola a přizpůsobení ostatním.

Velkým zlomem ve vývoji dítěte okolo třetího roku života je rozvoj představivosti a fantazie a zrod možnosti „být někým jiným“. Hry na sociální role jsou významné pro vyhraňování individualit dítěte. „*Pomocí her na sociální role se dítě učí vyhraňovat některé vlastnosti, připodobňovat se ke vzorům, které touží napodobit.*“ (Helus, 2001, s. 77).

5. VSTUP DÍTĚTE DO MATEŘSKÉ ŠKOLY

Období předškolního věku je velmi významné v sociálním vývoji dítěte. Dítě získává první sociální zkušenosti, které mají vliv na další vývoj vztahů a rolí ve skupině vrstevníků. Vstup do mateřské školy s sebou přináší mnoho odlišností: 1) přijetí a akceptování cizí osoby, 2) společenství vrstevníků, 3) změna režimu dne. Každé dítě zvládá adaptaci na prostředí mateřské školy jinak i díky jiným zkušenostem s vrstevníky a zkušenosti odloučení od primárně pečující osoby (Haefele, Wolf-Filinger, 1993).

Období předškolního věku je velmi významné v sociálním vývoji dítěte. Dítě získává první sociální zkušenosti, které mají vliv na další vývoj vztahů a rolí ve skupině vrstevníků. Vstup do mateřské školy s sebou přináší mnoho odlišností: 1) přijetí a akceptování cizí osoby, 2) společenství vrstevníků, 3) změna režimu dne. Každé dítě zvládá adaptaci na prostředí mateřské školy jinak i díky jiným zkušenostem s vrstevníky a zkušenosti odloučení od primárně pečující osoby (Haefele, Wolf-Filinger, 1993).

Přechod dítěte z prostředí rodiny do prostředí mateřské školy je životní událostí, kterou provází mnoho změn. Pro dítě je touto zásadní změnou změna identity. Seznamuje se s novými normami, hodnotami, přijímá nové role ve vztazích na základě interakcí. Se vstupem dítěte do předškolního zařízení nastává změna i ve vztahu rodiče a dítěte. Důležitým faktorem pro vstup dítěte do MŠ je i schopnost rodiče, aby si na novou „rodičovskou roli“ zvykl, aby své dítě podpořil a překonal vlastní obavy. Rodiče by měli k mateřské škole a k učitelkám zaujmout vztah založený na důvěře (Niesen, Griebel, 2005). Vstup dítěte do předškolního zařízení bývá provázen očekáváním a různými reakcemi rodičů. Rodič očekává, že se dítě bude v kolektivu vrstevníků osamostatňovat, ale zároveň je zde stále touha být se svým dítětem (Koťátková, 2008).

5.1 NÁSTUP DÍTĚTE DO MŠ Z POHLEDU VÝVOJOVÉ PSYCHOLOGIE

Každé dítě se narodí s jinými dispozicemi a s odlišným temperamentem, který se projevuje různými způsoby chování. Děti „nenáročné“ jsou velmi dobře přizpůsobivé, na změny reagují klidně a rychle. Děti, kterým trvá přivykání novým situacím déle, přitom snášejí změny klidně, bývají „pasivní“, a děti „nedůtklivé“ projevující se špatnou náladou, těžko si zvykají a přizpůsobují novým situacím, mají velmi silné citové reakce. (Niesen, Griebel, 2005). Tyto odlišnosti v chování dětí by měli akceptovat rodiče i učitelé.

Jak bude dítě reagovat při vstupu do předškolního zařízení, má velký vliv výchova v rodině. Při procesu adaptace se musí brát ohled na individualitu dítěte. Každé dítě snáší odloučení od primární pečující osoby (nejčastěji matky) různým způsobem. Podle Eriksona je důležité, aby v této vývojové fázi, kdy dochází ke vstupu do mateřské školy, nebyla narušena přirozená důvěra dítěte v okolí. (Niesen, Griebel, 2005). Změny, kterými dítě prochází, by měly být citlivé, na mateřskou školu by si mělo přivykat postupně, nemělo by být ve stresu a mělo by být v pozitivním očekávání, pak je adaptace na nové prostředí úspěšnější a rychlejší. Samotné odpoutání od matky (či primárně pečující osoby) je velice důležité, ale není jediným projevem způsobilosti pro vstup do MŠ. Zralost či připravenost na mateřskou školu je hodnocena podle toho, s jakými předpoklady dítě do mateřské školy vstupuje. Jestli má schopnost trávit čas ve skupině vrstevníků, na jakém stupni je vývoj řeči a schopnost navázat kontakt s vrstevníky a učitelkou, na jaké úrovni je sebeobsluha a základní hygienické návyky. (Vágnerová, 2000).

5.2 ADAPTACE DÍTĚTE NA MATEŘSKOU ŠKOLU

První dny jsou pro dítě při vstupu do mateřské školy plné zážitků z nového prostředí. V současné době mateřské školy vychází vstříc rodičům i dětem zejména v adaptační fázi. Rodiče mohou podle potřeby v MŠ pobývat, děti postupně s pomocí rodiče poznají nové prostředí, seznámí se s pravidly a normami, které jsou v mateřské škole nastaveny úplně jinak, než v domácím prostředí a postupně se budou začleňovat do skupiny vrstevníků. (Kotátková, 2008).

Adaptační proces probíhá u každého dítěte jinak, a jak dlouho se bude přizpůsobovat novým podmínkám, je velice individuální. Děti lze podle způsobu adaptace rozdělit do třech následujících skupin:

- 1) První skupinu tvoří děti, které se do MŠ velmi těší, protože už jsou „velké“ a už mohou chodit do školky. Na nové prostředí si zvyknou poměrně bez problémů, ale po pár dnech, kdy zjistí „o co jde a že už nejsou v neustálém kontaktu s rodičem“, prvotní nadšení opadne.
- 2) Do druhé skupiny patří děti, které se adaptují na nové prostředí s velkými obtížemi, pláčou a odloučení od matky je pro ně velice náročné. U těchto dětí trvá zvykání na školku velmi dlouho, nezapojují se do žádných činností, odmítají kontakt s vrstevníky a jsou pouze v roli pozorovatele. Často je tato situace obtížná i pro rodiče.
- 3) Třetí skupinu tvoří děti, které se výrazně do školky netěší, ale adaptace není provázena dramatickým pláčem a stýskání po rodičích. Jsou smutné, že nemohou být doma s matkou, ale nové prostředí a nová sociální skupina je zaujme natolik, že se postupně do her a činností během dne bez problémů zapojí.

Při adaptaci děti zpracovávají mnoho nových podnětů, orientují se v prostředí mateřské školy a zvykají si na rozdílné prostředí a rozdílné chování, než jak je tomu v rodině. Postupně se seznamují s novou sociální skupinou, pozorují vrstevníky a napodobují je, seznamují se s pravidly ve školce. Děti získávají nové role a začínají se objevovat první konflikty a sebeprosazování. Po několika dnech až týdnech se většina dětí na prostředí mateřské školy adaptuje. Začne akceptovat pravidla a normy a začleňuje se do kolektivu vrstevníků. Zážitek vstupu dítěte do školky je změnou v životě dítěte, v jeho chování ve školce i v domácím prostředí (Haefele, Wolf-Filsinger, 1993). Důležitou roli při adaptaci dítěte sehrává osobnost učitelky, u které dítě hledá oporu a bezpečí (Kořátková, 2008).

5.3 VÝBĚR MATEŘSKÉ ŠKOLY

Prvním velkým krokem do společnosti v životě dítěte je jistě vstup do mateřské školy. Ještě před dovršením třetího roku života dítěte se rodiče o nástup do MŠ zajímají, vše začíná zápisem do mateřské školy.

Rodiče si pro své dítě vybírají mateřskou školu podle mnoha kritérií. V první řadě je to místo bydliště a dostupnost MŠ a také fakt, že mateřskou školu již navštěvoval nebo stále navštěvuje starší sourozenec. Dále se rodiče zajímají o informace z internetových stránek dané mateřské školy, které jsou rodiči v dnešní době velmi vyhledávané. Dalšími kritérii jsou: osobnost ředitelky mateřské školy, koncepce a výchovné zaměření, složení žákovské populace, další aktivity a kroužky, kolektiv zaměstnanců (kvalifikovaný pedagogický personál, správní personál, kvalita stravování), vybavenost školky pomůckami a hračkami, harmonické a příjemné prostředí a v neposlední řadě i fakt, zda jsou děti ve třídách rozděleny podle věku nebo jsou třídy heterogenní.

Asi nejdůležitějším bodem při výběru MŠ jsou reference a zkušenosti rodičů dětí, které již školku navštěvují nebo navštěvovaly. Rodiče chtějí pro to SVÉ dítě hodnou a vnímavou učitelku s citlivým přístupem, aby výchovně vzdělávací činnost byla kvalitní a aby byla učitelka osobností na pravém místě.

Rodiče si mohou vybrat, do jaké mateřské školy jeho dítě bude docházet, kde stráví 3 roky života, kde se budou tvořit první sociální vazby, a bude navazovat první opravdová přátelství, jinak řečeno, kde se bude formovat jeho osobnost. (Kořátková, 2008).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

6. VÝZKUM A METODY SBĚRU DAT

V praktické části vycházím z výzkumu, který jsem prováděla na vybraném vzorku v mateřské škole, kde působím. Cílem je 1) porovnání psychické, fyzické a sociální vyspělosti sourozenců na počátku docházky do mateřské školy, a 2) porovnání adaptace sourozeneckých dvojic na předškolní zařízení. Na základě tohoto porovnání chci potvrdit či vyvrátit, zda se u sourozenců s věkovým rozdílem do 3 let objevují shodné vzorce chování z hlediska jejich adaptace na MŠ.

Ve výzkumu jsem kombinovala tři metody sběru dat: dotazník, rozhovory a pozorování. Zaměřila jsem se na tři skupiny aktérů: děti, rodiče a učitelky v mateřské škole. Výzkum byl konkrétně tvořen čtyřmi částmi. Jako první výzkumnou formu jsem zvolila dotazník pro rodiče týkající se konstelace rodiny a výchovných zásad, který zahrnoval otázky otevřené i uzavřené. Po vyhodnocení dotazníků následovaly rozhovory s rodiči, kde byly kladeny doplňující otázky týkající se vztahů v rodině, výchovy dětí, vztahů s prarodiči apod. Další metodou byly rozhovory s učitelkami mateřské školy, kde byla na základě empirického výzkumu zhodnocena adaptace dětí ze sourozeneckých dvojic. Poslední použitou metodou bylo přímé pozorování sourozeneckých dvojic při společném pobytu v mateřské škole.

Výzkum jsem prováděla v mateřské škole, kde sama působím jako učitelka. Jedná se o běžnou mateřskou školu v hlavním městě. Mateřská škola je čtyřtřídní, celkem je zapsáno 112 dětí, tedy 28 dětí v každé třídě. Pedagogický personál tvoří ředitelka a sedm učitelek ve věku 35 až 56 let. Ředitelka školy a jedna učitelka má odborné vysokoškolské vzdělání, šest učitelek má středoškolské odborné vzdělání. V mateřské škole pracujeme podle Školního vzdělávacího programu s názvem „Kdo jsi kamarád, můžeš si s námi hrát“. Motto MŠ zní: Co nejvíce možností a příležitostí, široká nabídka činností ze všech oblastí potřebných pro rozvoj dětí.

Mateřská škola využívá homogenní dělení dětí do tříd, ale na přání rodičů mohou být sourozenci umístěni ve stejné třídě. I když se školka nachází na sídlišti, je umístěna v překrásném prostředí na okraji lesa.

Získaná data z dotazníků, rozhovorů i pozorování jsem analyzovala základními kvalitativními postupy. Každé dítě jsem popsala v samostatném medailonku, který v práci nazývám „kazuistika“ (při vědomí, že se o plnohodnotné kazuistiky nejedná). Na základě jednotlivých kazuistik pak provádím samotné porovnání. Vyhodnocení dílčích skupin dat podle metod sběru je prezentováno v tabulce viz Příloha č. 3

7. RODINY – SLEDOVANÝ VZOREK

Sledovaný vzorek tvoří čtrnáct rodin, které jsem pro lepší orientaci označila názvy barev. V každé rodině jsou dvě děti. Všechny rodiny jsou úplné a ve společné domácnosti žijí rodiče s dětmi.

Věkový rozdíl mezi sourozenci je v jednom případě 1 rok, v jednom případě 2 roky, rozdíl tří let je ve sledovaném vzorku zastoupen dvanáctkrát.

Pohlaví sourozenců: nejčastěji je zastoupen vzorek sedmkrát starší bratr a mladší bratr, třikrát starší sestra a mladší sestra, dvakrát starší bratr a mladší sestra, dvakrát starší sestra a mladší bratr.

Průměrný věk dětí: starší sourozenci 6,3 roku,
mladší sourozenci 3,5 roku

Průměrný věk rodičů: matka 35,1 roku
otec 37,9 roku

Podrobné údaje o zkoumaných dětech a jejich rodinách viz tabulka Příloha č. 3.

7.1 SOUROZENCI PŘI VSTUPU DO MATEŘSKÉ ŠKOLY – ADAPTACE

V každé kapitole se věnuji zvláště jednotlivým sourozeneckým dvojicím. Každou dvojici dětí popisuji nejprve na základě analýzy dat od učitelek v mateřské škole a následně na základě analýzy dat od rodičů. Zaměřuji se zejména na shody a rozdíly

v tom, jak učitelky a rodiče popisují adaptaci obou dětí při vstupu do mateřské školy. V dalších dvou kapitolách jsou rozebrány vztahy sourozenců na základě zpracování dotazníků a rozhovorů s rodiči.

Pro lepší přehlednost jsem porovnávala míru adaptace a připravenosti dítěte na mateřskou školu v tabulce. Porovnání se týká těchto sedmi oblastí: sociální zralost, verbální projev, hrubá a jemná motorika, percepce, sebeobslužné činnosti a hygienické návyky.

Bodové hodnocení 1 – 5, přičemž bod 1 je nejnižším stupněm adaptace a bod 5 nejlepším stupněm adaptace.

8. RODINA STŘÍBRNÝCH

Sestra Anežka + setra Běla – rozdíl 3 roky

Rodina je úplná, ve společné domácnosti žijí rodiče s dětmi. Vzdělání rodičů je následující: matka vysokoškolské, otec středoškolské. Prarodiče ze strany matky i otce často vyzvedávají sestry z mateřské školy, doprovází je na mimoškolní aktivity, tráví s vnučkami mnoho času o víkendech a společných dovolených. Otec je více časově vytížen a do mateřské školy vodí dívky jen občas.

Při výchově se názory rodičů neliší. Důslednější ve výchově je otec. Před fyzickými tresty dávají rodiče přednost domluvě a ujištění dcer – i když se rodiče zlobí, přesto je mají rádi. Rodiče u dětí podporují jejich jedinečnost a zároveň jejich sounáležitost.

Spolupráce a komunikace matky a prarodičů s učitelkami mateřské školy je velice kladná.

8.1 KAZUISTIKY A ADAPTACE NA MŠ Z POHLEDU UČITELEK

Anežka: motorický i psychosociální vývoj při nástupu do mateřské školy vzhledem k věku na správném vývojovém stupni. Sebeobsluha vzhledem k věku dobrá.

Anežka nastoupila do mateřské školy ve 3 letech. Hlavním důvodem byla velká touha být ve společnosti dětí. Zvykání probíhalo dobře, neplakala, do hry se zapojila téměř ihned. Byla velice šikovná v oblasti jemné motoriky, soustředěná a aktivní při řízených

činnostech, měla opravdu velkou fantazii při spontánní hře a hru dětí většinou organizovala. Jediným problémem byly velmi silné emocionální projevy – pozitivní i negativní. Při sebemenším neúspěchu se hned rozplakala a nebyla k utišení, také měla velký sklon ke vztekání, a pokud přišla do školky ve špatné náladě, celý den byl v negativním duchu.

Běla: motorický i psychosociální vývoj při nástupu do mateřské školy vzhledem k věku na správném vývojovém stupni. Sebeobsluha vzhledem k věku dobrá.

Běla nastoupila do mateřské školy ve třech letech. Hlavním důvodem byl návrat matky do zaměstnání po mateřské dovolené. Běla se do školky velice těšila a zvykání probíhalo bez problémů. Též jako starší setra byla velmi emocionálně založená, vše prožívala naplno, ať to byl smutek, vztek, pláč - někdy téměř hysterický, radost či dobrá nálada. Byla velmi mazlivá, často se u učitelky ujišťovala: „Jsem tvoje hodná holčička a máš mě moc ráda, vid’?“ Někdy měla „špatný den“, byla mrzutá, ale po chvíli se nálada úplně otočila a Běla byla znovu velice milá. Emoce se u ní velmi rychle střídají.

POROVNÁNÍ

Obě dívky se na mateřskou školu adaptovaly velice rychle a dobře. Obě byly velice emotivní, milé, komunikativní, vztahy s vrstevníky i dospělými od počátku dobré. Snadno se zapojily do hry a i do řízených činností.

Anežka má odklad školní docházky z důvodu sociální nezralosti a velké citové nevyváženosti a s ohledem na narození v srpnu. U Běly rodiče o odkladu školní docházky zatím neuvažují.

	Sociální zralost	Verbální projev	Hrubá motor.	Jemná motor.	Percepce	Sebe-obsluha	Hygienické návyky
Starší dítě	4	5	5	5	5	3	5
Mladší dítě	4	4	5	4	4	3	5

8.2 NÁSTUP DO MŠ A ADAPTACE OČIMA RODIČŮ

Anežka: Nastoupila do MŠ ve třech letech, i když byla matka doma na mateřské dovolené s mladší dcerou. Toužila být v kolektivu vrstevníků a měla potřebu navazovat

nové sociální kontakty. Do školky se velice těšila, nechtěla se vracet domů, často se stávalo, že domů odcházela s pláčem. Podle matky to byla i reakce na mladšího sourozence (sestra – 3 měsíce). Byla velmi komunikativní, ale při hře doma vyžadovala společnost rodičů, při hře s ostatními dětmi (na pískovišti, v dětských klubech) spíše sledovala ostatní a hrála si „vedle“ nich. V prvním roce docházky do MŠ odcházela domů častěji po obědě, celý den zůstávala jen občas.

Běla: Nastoupila do MŠ z důvodu návratu matky do zaměstnání. I u ní zvykání probíhalo velmi dobře a do školky se těšila. Prvních 14 dní chodila domů po obědě, pak už zůstávala v mateřské škole i n odpolední odpočinek. Nestýskalo se jí a zvykla si dobře, při odchodu domů probíhalo denně velké vítání s rodiči (prarodiči), živě vyprávěla zážitky ze školky. Při hře doma nepotřebovala kontakt s rodiči, hrála si ráda sama nebo se sestrou.

POROVNÁNÍ

Starší dcera měla více negativních emotivních projevů, mladší dcera byla více samostatná v kolektivu vrstevníků a rozuměla si i se staršími dětmi. Obě byly velmi vnímavé a otevřené k okolí. Obě dívky byly zvyklé trávit čas i bez rodičů, o víkendu byly u prarodičů, nebo je prarodiče doprovázeli na mimoškolní aktivity.

Starší dcera v prvním roce docházky do MŠ odcházela domů častěji po obědě, celý den zůstávala jen občas. Mladší měla téměř od počátku celodenní docházku.

Poznámka rodičů k MŠ: „Jsme spokojeni s homogenním dělením dětí do tříd, sourozenci se mohou setkávat na školní zahradě.“

8.3 VZTAHY MEZI SOUROZENCI V DOMÁCÍM PROSTŘEDÍ A V PROSTŘEDÍ MATEŘSKÉ ŠKOLY

Starší sestra na mladší při nástupu do MŠ žárlila, ale toto chování se projevovalo opačně, než je vzorec chování v tomto období. Nechtěla se vracet domů, raději byla ve skupině dětí, aby nemusela o přízeň matky s mladší sestrou „bojovat“.

Asi od 6. měsíce věku mladší sestry se starší na mladší těšila, stýskalo se jí. Později už se vztah vyvíjel pěkně, hrály si spolu bez nutnosti zásahu dospělé osob. Vztah nyní je láskyplný a partnerský. Vzájemně se řídí, řeší vzájemnou dominanci při hře (častěji je

dominantní starší sestra). Při kontaktu s cizími lidmi drží při sobě, ale ve společnosti známých osob se o sebe nestarájí.

Při pobytu v mateřské škole se sestry vždy rády vidí na školní zahradě, srdečně se pozdraví, obejmou a chvíli si spolu pohrají, pak si jdou hrát každá zvlášť se svými kamarády ze třídy. Nestávalo se, že by jedna druhou nutně potřebovaly vyhledávat, mladší ze sester však často říkala, že už je velká, proto může chodit do školky jako její velká sestra.

9. RODINA BÍLÝCH

Bratr David + bratr Filip – rozdíl 3 roky

Rodina je úplná, ve společné domácnosti žijí rodiče s dětmi. Vzdělání rodičů je následující: matka i otec středoškolské. Prarodiče bydlí mimo Prahu, děti do školky nevodí, ani nevyzvedávají, občas se s vnoučaty navštěvují o víkendu. Do školky pravidelně vodí děti otec, matka je vyzvedává.

V rodině více výchovně působí matka, je důslednější než otec, ale ve výchovných názorech se rodiče shodují a na oba syny působí stejně. Případné výchovné problémy řeší domluvou.

Spolupráce a komunikace rodičů s učitelkami mateřské školy je průměrná.

9.1 KAZUISTIKY A ADAPTACE NA MŠ Z POHLEDU UČITELEK

David: je z fyzického hlediska drobnější postavy, motorický i psychosociální vývoj při nástupu do mateřské školy vzhledem k věku na správném vývojovém stupni. Sebeobsluha přiměřená věku.

David nastoupil do MŠ ve 4 letech, z důvodu socializace v skupině vrstevníků. Adaptace probíhala bez problémů, bez pláče. Byl klidný, ale ostýchavý. Většinou si hrál sám a nevyhledával společnost vrstevníků. Na školní zahradě si nehrál vůbec, pouze se procházel a pozoroval ostatní děti. Často působil znuděným dojmem, na otázku odpovídal velmi potichu a jednoslovně. Do řízených činností se zapojoval, ale nebyl

aktivní a při hudebních a dramatických činnostech se vůbec neprojevoval, neuměl texty. Byl často nemocný.

Filip: Po fyzické stránce byl velmi drobný, ale motorické a psychosociální schopnosti a dovednosti byly vzhledem k věku na správném vývojovém stupni. Sebeobsluha vzhledem k věku na velmi dobré úrovni.

Filip do MŠ nastoupil ve 3 letech. Hlavním důvodem byl nástup matky do zaměstnání. Adaptace probíhala bez problémů, jen občas se stalo, že plakal, ale to bylo po první nemoci, jinak byl spíše tichý a málomluvný. S vrstevníky si rozuměl dobře, nevyhýbal se ani komunikaci s dospělými. Stále byl velmi usměvavý a milý, vyhledával kamarády ke hře. Do řízených činností se rád zapojoval, ale byl spíše pozorovatel.

POROVNÁNÍ

Starší bratr byl více odtažitý hlavně k dospělým, do kolektivu dětí se zapojovat pomalu. Zvykání na nové prostředí mu trvalo déle. Mladší bratr byl zpočátku lítostivější, ale zvykal si lépe a mezi vrstevníky si brzo našel kamarády. Byl vždy pozitivně naladěný.

David měl odklad školní docházky z důvodu sociální nezralosti, byl plachý při komunikaci s dospělými. U Filipa rodiče o odkladu neuvažují.

	Sociální zralost	Verbální projev	Hrubá motor.	Jemná motor.	Percepce	Sebe-obsluha	Hygienické návyky
Starší dítě	3	2	4	3	4	3	4
Mladší dítě	3	3	4	3	4	5	4

9.2 NÁSTUP DO MŠ A ADAPTACE OČIMA RODIČŮ

David: Počátek docházky probíhal bez problémů, chtěl být v kolektivu dětí, i když si rád hrál sám. Celý první školní rok chodil na polodenní docházku, nechtěl být ve školce na odpolední odpočinek.

Filip: Adaptace probíhala úplně bez problémů, věděl, že má ve školce staršího bratra. Do školky se těšil, hlavně na kamarády a na mnoho různých stavebnic. Často se stávalo, že nechtěl jít domů a chtěl si ještě chvíli pohrát.

POROVNÁNÍ

Starší syn si zvykal pomalu, do školky se moc netěšil. Na dotaz, jak se mu líbilo ve školce, ale odpovídal kladně. Mladší bratr zvládl zvykání o mnoho lépe, našel si brzo kamarády, o kterých někdy doma vyprávěl. Neměl problém zůstat ve školce od počátku celodenně.

Poznámka rodičů k MŠ: „Jsme spokojeni s dělením dětí do tříd podle věku, sourozenci se mohou vídat na školní zahradě.“

9.3 VZTAHY MEZI SOUROZENCI V DOMÁCÍM PROSTŘEDÍ A V PROSTŘEDÍ MATEŘSKÉ ŠKOLY

Od narození mladšího sourozence byly vztahy stejné, starší nežáril, ale ani mladšího nevyhledával. Později si spolu hráli, dominantní při hře byl starší, mladší se vždy přizpůsobil, vše probíhalo bez konfliktů. Mají pěkný kamarádský vztah. Oba bratři jsou zvyklí hrát si sami i spolu, záleží na situaci a výběru hry.

V mateřské škole se při společném pobytu na zahradě pozdraví, ale každý si hraje se svými vrstevníky. Zpočátku starší vyhledal mladšího, po čase to bylo opačně. V prvním týdnu docházky se mladší sourozenec chodil podívat na staršího bratra do vyšší třídy, získával tím jistotu.

10. RODINA ZLATÝCH

Sestra Markéta + bratr Pět'a – rozdíl 3 roky

Rodina je úplná, ve společné domácnosti žijí rodiče a děti. Vzdělání rodičů je následující: matka středoškolské, otec je vyučen. S prarodiči se rodina navštěvuje občas o víkendech. Prarodiče do mateřské školy sourozence nedoprovází. Děti do mateřské školy většinou vodí otec, vyzvedává matka.

Ve většině výchovných názorů se rodiče shodnou, prarodiče vůbec do výchovy nezasahují. Matka děti více „vychovává“ – více domlouvá a vysvětluje, otec zasahuje i plesknutím, pokud děti neposlechnou matku. Oba rodiče se snaží být důslední, ale občas

dělají výjimky a kompromisy. Starší dcera nepřijímá ultimáta, mladšímu synovi při „zlobení“ stačí pohrozit vařečkou.

Spolupráce a komunikace obou rodičů s učitelkami mateřské školy je velice kladná.

10.1 KAZUISTIKY A ADAPTACE NA MŠ Z POHLEDU UČITELEK

Markéta: Po fyzické stránce je Markéta malé a drobné postavy, ale motorické a psychosociální schopnosti a dovednosti při nástupu do mateřské školy vzhledem k věku na správném vývojovém stupni. Sebeobsluha vzhledem k věku přiměřená.

Markéta nastoupila do MŠ ve 3 letech. Důvodem byla touha po kontaktu s vrstevníky. Adaptace probíhala poměrně dobře, chtěla být v kolektivu dětí, ale po pár dnech se jí po matce stýskalo. S vrstevníky vycházela dobře a neměla žádné konflikty. Občas jen pozorovala ostatní při hře, občas se zapojovala do hry. Do řízených činností se zapojila vždy bez problémů. Celkově byla spíše nevýrazná.

Pěťa: Též malého vzrůstu, ale nebyl tak drobný jako starší sestra. Motorické a psychosociální schopnosti a dovednosti při nástupu do mateřské školy vzhledem k věku na správném vývojovém stupni. Sebeobsluha přiměřená věku, ale děti mu samy pomáhaly.

Pěťa do MŠ nastoupil na jaře v průběhu školního roku po dovršení 3 let z důvodu návratu matky do zaměstnání. Jeden měsíc navštěvoval jinou MŠ, kde velmi plakal, nechtěl tam chodit, podle učitelek vůbec nespolupracoval. V naší mateřské škole se uvolnilo místo a mohl přejít. Adaptace probíhala velmi dobře. Pěťa nikdy neplakal a do školky se velice těšil, prostředí naší MŠ dobře znal. Byl ve třídě se starší sestrou (mezi 5 letými dětmi), mezi dětmi – hlavně holčičkami byl „jako malý princ“, odskakovaly ho, pomáhaly mu. Do hry se staršími dětmi se zapojil velmi dobře, uměl si hrát sám i s kamarády. Při řízených činnostech vydržel být soustředěný vzhledem k věku poměrně dlouho. Do školky chodil rád, byl tam spokojený.

POROVNÁNÍ

Adaptace Markétky probíhala bez problémů, i když se nijak výrazně neprojevovala. Mladší bratr (po přestupu z jiné MŠ, kde plakal každý den) se naopak do školky velmi

těšil a hned se cítil „jako ryba ve vodě“. Byl spokojený, že navštěvuje školku, kterou znal a věděl, že tam má sestru. V dalším školním roce již navštěvoval stejnou sourozeneckou skupinu a nebyl se sestrou ve třídě. Tam se z počátku projevoval zdrženlivě, ale po několika dnech se plně adaptoval.

Markétce byl doporučen odklad školní docházky z důvodu narození v letních měsících a z důvodu pomalého pracovního tempa a celkové nevyzrálosti (fyzická a sociální oblast). U Péti rodiče odklad školní docházky zatím neřeší.

	Sociální zralost	Verbální projev	Hrubá motor.	Jemná motor.	Percepce	Sebe-obsluha	Hygienické návyky
Starší dítě	3	3	4	4	4	3	5
Mladší dítě	4	5	4	3	4	4	5

10.2 NÁSTUP DO MŠ A ADAPTACE OČIMA RODIČŮ

Markéta: Byla ráda ve společnosti dětí, do školky se těšila. Po prvních dnech docházky ale zjistila „o co jde“ a prvotní nadšení opadlo. Neplakala, ale do školky se už výrazně netěšila, pravidelnou docházku do MŠ vzala jako fakt. Občas vyprávěla, co ve školce zažila. Těšila se jen na školní zahradu, jak si bude hrát s kamarádkami. Měla „svou“ oblíbenou učitelku.

Pét'a: Nastoupil do jiné školky než sestra, nelíbilo se mu tam, nechtěl tam chodit, plakal denně. Po přestupu do „naší“ školky se těšil, často vyprávěl zážitky. Adaptace probíhala bez problémů, i když od prvního dne byl v MŠ celodenně – matka musela nastoupit do zaměstnání.

POROVNÁNÍ

Starší dcera se do školky hodně těšila, ale když zjistila, že je bez matky, nadšení ze školky opadlo. MŠ navštěvovala pouze dopoledne, odloučení však snášela dobře a brzy si našla kamarádky. Mladší syn byl v první školce nešťastný, ale po přestupu si okamžitě zvykl a adaptace proběhla lépe než u sestry, protože prostředí školky dobře znal.

Poznámka rodičů k MŠ: „Myslíme si, že je lepší, když jsou ve třídě stejně staré děti, mají podobné dovednosti. Sourozenci se mohou vídat na školní zahradě. Pokud rodiče požádají, aby sourozenci byli v jedné třídě, je jim vyhověno.“

10.3 VZTAHY MEZI SOUROZENCI V DOMÁCÍM PROSTŘEDÍ A V PROSTŘEDÍ MATEŘSKÉ ŠKOLY

Sestra vzala příchod nového člena rodiny bez výrazných emocí. Těšila se na miminko, ale nijak moc to neřešila. Každé z dětí mělo svůj denní program, své aktivity. Když mladší bráška trochu povyroste, hrály si děti spolu. Pokud jsou sourozenci ve skupině dětí, vnímají jeden druhého, i když si spolu zrovna nehrají. Pokud jsou doma samy, spolu si hrají, často si povídají večer před spaním, mají pěkný partnerský vztah, dominance při společné hře je vyrovnaná.

V mateřské škole si často hrály spolu, ještě ve skupince Markétčiných kamarádek. Sestra mladšího bratra zpočátku opatrovala a dávala na něj pozor. Po pár dnech už ho tolik nevyhledávala. Pomáhaly mu ostatní holčičky se všemi činnostmi. Když Pěťa v novém školním roce chodil do jiné třídy, sestra se mu věnovala na zahradě, ale po chvíli si oba vyhledali své vrstevníky.

11. RODINA ŽLUTÝCH

Sestra Kačka + sestra Štěpánka - rozdíl 3 roky

Rodina je úplná, ve společné domácnosti žijí rodiče a děti. Vzdělání rodičů je následující: matka i otec středoškolské. Do mateřské školy vodí pravidelně děti otec, matka je vyzvedává. Prarodiče nebydlí v Praze, do mateřské školy vůbec děti nedoprovází. Rodina se s prarodiči navštěvuje o víkendech a o prázdninách.

Výchovné působení rodičů je shodné, oba rodiče jsou důslední a otec je více nekompromisní. Pokud nastane výchovný problém, rodiče stručně a jasně vysvětlí své požadavky, popřípadě ještě rázně zdůrazní. Starší dcera poslechne ihned, mladší zkouší opakovat.

Ve výchovném působení přistupují rodiče k oběma dcerám stejně, mají stejné povahy.

Spolupráce a komunikace rodičů s učitelkami mateřské školy je celkem dobrá.

11.1 KAZUISTIKY A ADAPTACE NA MŠ Z POHLEDU UČITELEK

Kačka: motorické i psychosociální schopnosti a dovednosti při nástupu do mateřské školy vzhledem k věku na správném vývojovém stupni. Sebeobsluha vzhledem k věku dobrá.

Kačka nastoupila do mateřské školy ve 3 letech z důvodu socializace mezi vrstevníky. Matka byla v té době těhotná. Adaptace na předškolní zařízení byla pro Kačku velice náročná. Často plakala a chtěla maminku. Po narození sestry se to ještě zhoršilo. Akceptovala pouze jednu učitelku (soustředila se na ni jako na „jistotu“) a s nikým jiným nekomunikovala. S vrstevníky Kačka nekomunikovala, společně si téměř s nikým nehrála, měla jen jednoho kamaráda, se kterým mluvila. Většinu dne se držela u „své“ učitelky a pozorovala děti nebo kreslila.

Štěpánka: motorické i psychosociální schopnosti a dovednosti při nástupu do mateřské školy vzhledem k věku na správném vývojovém stupni. Jemná motorika velice dobře rozvinutá. Sebeobsluha vzhledem k věku na velmi dobré úrovni.

Štěpánka do MŠ nastoupila po dovršení 3 let věku na jaře, tedy téměř na konci školního roku (v MŠ se uvolnilo místo a paní ředitelka mohla dívku přijmout). Zvykání probíhalo poměrně klidně, prostředí školky znala a předtím navštěvovala jesle. Moc se neprojevovala, spíše byla tichá a málomluvná. Neplakala, ani nedala najevo, že se jí stýská a to ve školce byla denně 8 - 9 hodin (oba rodiče zaměstnaní na plný úvazek). Po prvních dnech zvykání se začala projevovat aktivněji a živěji, občas byla při spontánní hře hlučnější. Ráda kreslila, vystříhovala, ale při řízených činnostech byla spíše jako pozorovatel.

POROVNÁNÍ

Adaptaci starší sestry provázelo mnoho problémů – špatně snášela odloučení od matky a nekomunikovala s vrstevníky ani s dospělými. Zvykání na nové prostředí ještě ztížilo narození sourozence. Mladší sestra se po nástupu do MŠ nijak výrazně neprojevovala, ale zadaptovala velice rychle a bez problémů.

	Sociální zralost	Verbální projev	Hrubá motor.	Jemná motor.	Percepce	Sebe-obsluha	Hygienické návyky
Starší dítě	2	2	4	4	3	3	4
Mladší dítě	5	3	4	5	4	5	5

11.2 NÁSTUP DO MŠ A ADAPTACE OČIMA RODIČŮ

Kačka: Velice špatně snášela odloučení od matky, zvykání pro ni nebylo snadné. Byla velmi fixovaná na jednu „svou“ učitelku, a pokud tam nebyla, dcera do školky vůbec nechtěla. Často byla ve školce pouze na dopoledne. Pokud měla zůstat i na odpolední odpočinek, snášela to velice špatně.

Štěpánka: Nástup do mateřské školy proběhl bez komplikací, rychle si zvykla, i když měla často smutný pohled při odchodu rodičů do zaměstnání, ale neplakala. Doma někdy o svých zážitcích ze školky sama mluvila.

POROVNÁNÍ

Jednoznačně se na mateřskou školu adaptovala lépe mladší dcera, komunikace s vrstevníky pro ni nebyl problém, vzala jako fakt, že rodiče musí chodit do zaměstnání.

Poznámky rodičů k MŠ: „S dělením dětí do tříd dle věku jsme spokojeni, pokud se děti mohou během dne vídat.“

11.3 VZTAHY MEZI SOUROZENCI V DOMÁCÍM PROSTŘEDÍ A V PROSTŘEDÍ MATEŘSKÉ ŠKOLY

Po narození mladší sestry starší žárlila, byla lítostivá, nechtěla se odpoutat od matky, špatně snášela pobyt v MŠ s vědomím, že mladší od matky nemusí. Později mladší záviděla, že nemůže také chodit do školky za kamarády.

Při hře doma se obě sestry doplňují, ani u jedné není výrazná dominantní role. Dobře spolu vycházejí a mají se rády, při odloučení se jim po sobě stýská.

Při společném pobytu na školní zahradě starší sestra vyhledávala mladší sestru. Na Štěpánce bylo vidět, jak moc je ráda, že spolu mohou sestry trávit čas a pohrát si. Občas během dne se setra navštívily a pohrály si.

12. RODINA ZELENÝCH

Bratr Patrik + bratr Eliáš - rozdíl 3 roky

Rodina je úplná, ve společné domácnosti žijí rodiče a děti. Vzdělání rodičů je následující: matka středoškolské, otec vysokoškolské. Pravidelně do školky bratry vodí otec, matka je vyzvedává. Prarodiče bydlí mimo Prahu, do školky vůbec nedochází. S rodinou se vidí občas o víkendech, výchovný přístup rodičů považují za mírný. Výchova rodičů je jednotná, oba jsou důslední a před tělesnými tresty preferují formu domluvy. Respektují u obou synů jejich individualitu.

Spolupráce a komunikace rodičů s učitelkami mateřské školy je dobrá.

12.1 KAZUISTIKY A ADAPTACE NA MŠ Z POHLEDU UČITELEK

Patrik: při nástupu do MŠ byl menšího vzrůstu, motorické a psychosociální schopnosti a dovednosti při nástupu do mateřské školy vzhledem k věku na správném vývojovém stupni. Sebeobsluha vzhledem k věku velmi dobrá.

Patrik nastoupil do MŠ ve 3,5 letech, na počátku října. Důvodem byla touha po kolektivu vrstevníků. Velice se těšil, nikdy neplakal a nestýskal si po matce, do kolektivu dětí se zařadil ihned bez problémů, byl oblíbeným společníkem ve hře. Nikdy neměl konflikty, dokázal se s kamarády na všem domluvit, byl velmi slušný, poděkoval kamarádům i učitelkám za drobnosti. Do řízených činností se zapojoval velice aktivně, byl chytrý a vnímavý. Jediným problémem bylo jídlo, byl vybíravý a jedl všechno jen „suché“, ale matka vyžadovala, aby jedl vše.

Eliáš: motorické a psychosociální schopnosti a dovednosti při nástupu do mateřské školy vzhledem k věku na správném vývojovém stupni. Sebeobsluha vzhledem k věku přiměřená.

Eliáš nastoupil do MŠ v necelých 3 letech, z důvodu nástupu matky do zaměstnání. Do školky se těšil, prostředí velmi dobře znal. Odloučení od rodičů snášel celkem dobře, školku navštěvoval zpočátku na 5 dní v měsíci, neplakal, pouze se občas ujišťoval, že maminka brzo přijde, někdy se chtěl jít podívat na staršího bratra do vyšší třídy. Pláč se dostavil při dovršení tří let věku (v listopadu), kdy v MŠ zůstával celý den, to ho ale

také po čase přešlo. Do spontánní hry se zapojil ihned, ale občas míval konflikty s dětmi, vyhlédnutou hračku chtěl hned, bez ptaní, také býval hlučnější a divočejší.

POROVNÁNÍ

Oba sourozenci si na mateřskou školu zvykali bez problémů, starší se více těšil a dokázal se lépe domluvit s vrstevníky. Mladší měl trochu problémy po tom, co musel být ve školce na celodenní docházku, v kolektivu dětí více konfliktní než starší bratr.

	Sociální zralost	Verbální projev	Hrubá motor.	Jemná motor.	Percepce	Sebe-obsluha	Hygienické návyky
Starší dítě	5	4	5	3	5	4	4
Mladší dítě	4	3	5	3	4	3	4

12.2 NÁSTUP DO MŠ A ADAPTACE OČIMA RODIČŮ

Patrik: do školky se velmi těšil, nebyl vůbec žádný problém s adaptací, vždy vyprávěl zážitky, často se mu nechtělo domů od kamarádů.

Eliáš: do mateřské školy se těšil, prostředí velmi dobře znal. Adaptace na školku probíhala dobře do té doby, než matka nastoupila do zaměstnání na plný úvazek. Občas plakal, někdy se těžko loučil a ujišťoval se, že půjde brzo domů. Po čase si našel kamarády a byl ve školce rád. Někdy navštěvoval bratra ve vyšší třídě.

POROVNÁNÍ

Starší bratr se adaptoval velice rychle a bez problémů, byl zvyklý na kontakt s vrstevníky z hřišť. Mladší se do školky také těšil, ale adaptace trvala déle. Zpočátku byl více samotářský a vystačil si při hře sám.

Poznámky rodičů k MŠ: „S organizací dělení dětí do tříd jsme spokojeni. Myslíme, že je lepší, když jsou děti děleny podle věku a sourozenci nejsou v jedné třídě.“

12.3 VZTAHY MEZI SOUROZENCI V DOMÁCÍM PROSTŘEDÍ A V PROSTŘEDÍ MATEŘSKÉ ŠKOLY

Starší bratr hned po příchodu bratra z porodnice přijal s nadšením, těšil se, až si bude moct s mladším sourozencem hrát. Oba bratři spolu vždy vycházeli dobře, brzy se stali

rovnocennými partnery. Hru většinou inicioval starší bratr, mladší se přizpůsobil a často hru rozvíjel svými nápady, které akceptoval bratr starší. Mají vřelý sourozenecký vztah.

Při pobytu na školní zahradě se bratři často vyhledávali, pozdravili se, ale pak si šel hrát každý se svými kamarády ze třídy. Při dopoledních činnostech chtěl mladší bratr navštěvovat staršího, lépe se adaptoval na nové prostředí.

13. RODINA ŠEDÝCH

Bratr Daniel + bratr Dominik - rozdíl 1 rok

Rodina je úplná, ve společné domácnosti žijí rodiče s dětmi. Vzdělání rodičů je následující: matka vysokoškolské, otec středoškolské. Do mateřské školy děti střídavě vodí i vyzvedávají oba rodiče. Prarodiče vyzvedávají děti nepravidelně, podle potřeby rodičů. Vztahy s prarodiči hlavně z matčiny strany jsou velmi dobré.

Při výchově v rodině se matka i otec shodnou, prarodiče jsou vůči vnukům více tolerantnější a mají volnější režim. Dominantnější je matka a stanovuje hranice, je důslednější než otec, ale občas dělají oba výjimky. Při výchově preferují domluvu před fyzickým trestem, i když občas musí být děti i plesknuty. I když jsou si obě děti velmi povahově podobné, rodiče akceptují jejich individuality.

Spolupráce a komunikace rodičů i prarodičů s učitelkami mateřské školy je velice dobrá.

13.1 KAZUISTIKY A ADAPTACE NA MŠ Z POHLEDU UČITELEK

Daniel: motorické a psychosociální schopnosti a dovednosti při nástupu do mateřské školy vzhledem k věku průměrné.

Daniel nastoupil do MŠ ve 3,5 letech, z důvodu sociálního kontaktu s vrstevníky. Adaptace byla zpočátku velmi problematická, plakal a nechtěl chodit do školky. Chtěl být s maminkou a malým bráškou doma. Na matku byl velice fixovaný. Asi po měsíci došlo ke zlepšení, chvíli stále plakal, ale dal se již utišit. S kamarády ani s učitelkami nekomunikoval, nehrál si, jen pozoroval ostatní děti při hře. Byl často nemocný (měl

sníženou imunitu), zvykání se tedy neustále opakovalo a v prosinci docházku do MŠ přerušil.

V novém školním roce nastoupil na přání rodičů s mladším bratrem do třídy mezi nejmladší děti. I nyní zvykání neprobíhalo bez problémů, neplakal, ale byl bez rodičů smutný, s ostatními dětmi si nehrál, jen se svým bratrem. Když si mladší bratr hrál, jen na něj „dohlížel“ a do hry se nezapojil. Nadále byl velice tichý, nejistý, s dospělými nekomunikoval, mluvil pouze za mladšího bratra. Stále byl velmi tichý a na svůj věk velice dětský ve všech oblastech – sebeobsluha, vyjadřování, úroveň hry. S rodiči bylo konzultováno procvičování dovedností i doma, vedení k samostatnosti a podporování sebevědomí. Pouze na školní zahradě byl aktivní - jezdil na dětské motorce. Při řízených činnostech byl neaktivní, seděl a poslouchal, pouze na dotaz odpovídal. Opět byl často nemocný.

Dominik: Z fyzického hlediska byl drobnější postavy než starší bratr, motorické a psychosociální schopnosti a dovednosti při nástupu do mateřské školy vzhledem k věku průměrné.

Dominik nastoupil do MŠ ve 3 letech, z důvodu návratu matky do zaměstnání. Byl ve třídě se svým starším bratrem. Zpočátku plakal, ale brzy to přešlo. Hrál si pouze s bratrem nebo sám, jiné děti nevyhledával. Byl velice tichý, s dospělými vůbec nekomunikoval a vše za sebe nechal vyřizovat bratra. Sebeobsluha na velmi nízké úrovni, neměl zafixované hygienické návyky. Když byl jeho bratr nemocný, den ve školce proplakal nebo stál stranou a pozoroval děti, nebylo snadné ho zaujmout, nechtěl dělat žádnou činnost, nehrál si, nespolupracoval, na učitelku nereagoval.

POROVNÁNÍ

Daniel: adaptace probíhala s problémy, do školky nechtěl chodit. Byl velmi často nemocný a stávalo se, že se tak moc netěšil, až dostal horečku a zůstal doma s matkou a mladším sourozencem. Docházku musel přerušit.

V dalším školním roce nastoupil společně s bratrem na přání rodičů do třídy nejmladších dětí, i když už mu bylo 4, 5 roku. Komunikace již byla lepší, neplakal, ale stále byl ostýchavý, neustále „hlídal“ mladšího bratra, ochraňoval ho (rodiče mu říkali,

aby na něho dával pozor). Spontánně se projevoval pouze na školní zahradě. Díky neustálému kontaktu s mladším bratrem stagnoval jeho rozvoj, byl vývojově v oblasti psychosociální na nižší úrovni než jeho vrstevníci.

Doporučen odklad školní docházky z důvodu sociální nezralosti.

Dominik: na mateřskou školu se též adaptoval s problémy, občas plakal, ale v porovnání se starším bratrem zvykání probíhalo o něco příznivěji. Svého staršího bratra „využíval“ ke komunikaci s dospělými. Odklad školní docházky pravděpodobně rodiče řešit nebudou, protože se narodil v podzimním měsíci.

Při odchodu ze školky se oba bratři úplně změnili, s rodiči byli velmi výřeční, velmi hluční, sebejistí a těžko usměrnitelní.

	Sociální zralost	Verbální projev	Hrubá motor.	Jemná motor.	Percepce	Sebe-obsluha	Hygienické návyky
Starší dítě	2	1	3	3	3	3	4
Mladší dítě	2	1	3	2	3	2	2

V dalším školním roce matka ocenila rozdělení dětí do tříd podle věku. Starší sourozenec měl možnost se od mladšího odpoutat a rozvíjet své schopnosti a dovednosti mezi stejně starými dětmi, řešit náročnější úkoly a celkově se lépe socializovat.

13.2 NÁSTUP DO MŠ A ADAPTACE OČIMA RODIČŮ

Daniel: první vstup do předškolního zařízení byl problémový, nechtěl do školky chodit, byl velmi závislý na matce a mladším sourozenci. Veškerý čas trávili bratři spolu. Adaptace v dalším školním roce již probíhala lépe, i když byl stále stydlivý před dospělými, ale byl „velký bratr“ a musel dávat na mladšího pozor.

Dominik: adaptace na školku probíhala díky přítomnosti bratra ve třídě o poznání lépe než u staršího, i když občas byl smutný a plakal. Je větší introvert, komunikoval málo, byl zvyklý, že za něj mluví bratr.

POROVNÁNÍ

Oba sourozenci si nezvykali snadno, společně však adaptace probíhala lépe, než kdyby byli bratři každý v jiné třídě. Jeden podporoval druhého, ale starší bratr stagnoval ve vývoji.

Poznámky rodičů k MŠ: „Jeden školní rok sourozenci navštěvovali na přání rodičů stejnou třídu, bez problémů bylo ze strany školky vyhověno. Ale jsme spokojeni s homogenním dělením dětí do tříd, neboť ve stejném věku mají děti podobné dovednosti. Rozdělení sourozenců v MŠ je prospěšné, osamostatní se a nejde si každý nové kamarády.“

13.3 VZTAHY MEZI SOUROZENCI V DOMÁCÍM PROSTŘEDÍ A V PROSTŘEDÍ MATEŘSKÉ ŠKOLY

Starší na mladšího trochu žárlil, že nemusí chodit do školky. Jinak na sebe nedají dopustit, jeden doplňuje druhého, jsou neustále spolu, i venku na hřišti si hrají jen spolu, vystačí si. Nechtějí být od sebe odloučeni, jsou si oporou. Mají pevný partnerský vztah, i když starší na mladšího občas žárlí. Dominantní při hře je starší bratr, ale nemá problém ustoupit mladšímu.

Při pobytu v mateřské škole byli oba bratři neustále spolu, při spontánních i řízených činnostech a ostatní vrstevníky nevyhledávali. Pouze na školní zahradě si starší bratr hrál sám, mladší ho pozoroval, s nikým jiným si nehrál.

14. RODINA HNĚDÝCH

Bratr Andrej + sestra Nad'a - rozdíl 3 roky

Rodina je úplná, ve společné domácnosti žijí rodiče a děti. Vzdělání rodičů je následující: matka i otec středoškolské. Do mateřské školy vodí děti ráno pravidelně otec, vyzvedávají střídavě oba rodiče. S prarodiči se rodina stýká velmi málo, prarodiče o vnoučata nejeví zájem.

Výchovný přístup rodičů se většinou shoduje, prarodiče se vůbec nevyjadřují. Rodiče se snaží být ve výchově důslední, ale občas dělají výjimky. Matka je více důsledná, otec má tendenci rezignovat. Při řešení problémových situací rodiče trvají na svém, ale

pokud je to nutné, dítě bývá plesknuto plus další zákazy – hlavně u syna, u dcery většinou stačí domluva. Rodiče akceptují vzhledem k pohlaví dětí jejich jedinečnost a individuality.

Spolupráce a komunikace rodičů s učitelkami mateřské školy je průměrná. Pokud se řešily výchovné problémy syna, byla spolupráce s rodiči velmi špatná.

14.1 KAZUISTIKY A ADAPTACE NA MŠ Z POHLEDU UČITELEK

Andrej: Na počátku docházky do MŠ měl velmi špatně rozvinutou hrubou motoriku. Psychosociální schopnosti a dovednosti při nástupu do mateřské školy vzhledem k věku přiměřené. Sebeobsluha přiměřená věku.

Andrej nastoupil do MŠ ve 3,5 letech z důvodu touhy po dětské skupině. Adaptace probíhala bez problémů, neplakal, nestýskalo se mu. Byl velmi živý, až divoký, nedokázal se na žádnou činnost ani hru dlouho soustředit. Při domluvě učitelky se jen usmíval a působil dojmem, že „nechápe“ co se po něm chce. Často používal vulgární výrazy. Ostatní děti pokoušel a někdy jim ubližoval, většinou si hrál sám. Ráno při příchodu s otcem byl také roz dováděný, jejich loučením bylo postrkování a boxování a oba z toho měli velkou legraci.

Nad'a: při nástupu do MŠ měla opožděný vývoj řeči, mluvila pouze v samohláskách. Motorické schopnosti a dovednosti při nástupu do mateřské školy vzhledem k věku na správném vývojovém stupni, hygienické návyky na nízké úrovni - časté pomočování. Sebeobsluha vzhledem k věku na velmi dobré úrovni.

Nad'a nastoupila ve 2,5 letech. Matka musela nastoupit do zaměstnání z finančních důvodů. Půl roku navštěvovala MŠ pouze 5x v měsíci, zvykání se tedy stále opakovalo, ale byla bez problémů, klidná, neplakala, převážně si hrála sama, měla velmi špatnou výslovnost a komunikace s vrstevníky a učitelkami nebyla téměř žádná. Pravidla třídy nerespektovala, dělala si, co chtěla, kamarádům brala hračky a narušovala hru.

POROVNÁNÍ

Andrej i Naďa se na mateřskou školu adaptovali velice rychle a bez výrazných problémů. U obou sourozenců byla zhoršená komunikace s vrstevníky a nerespektovali daná pravidla. Andrej měl opožděný vývoj v oblasti hrubé motoriky a Naďa měla opožděný vývoj řeči a vzhledem k věku nezafixované hygienické návyky.

	Sociální zralost	Verbální projev	Hrubá motor.	Jemná motor.	Percepce	Sebe-obsluha	Hygienické návyky
Starší dítě	3	4	1	3	2	3	3
Mladší dítě	3	2	4	4	3	4	1

14.2 NÁSTUP DO MŠ A ADAPTACE OČIMA RODIČŮ

Andrej: Do školky se velmi těšil, byl rád v kolektivu vrstevníků. Na mateřskou školu si zvykl velmi rychle a bez problémů. Problémy byly pouze s respektováním pravidel a s jeho živou povahou, často měl konflikty s vrstevníky i mimo školku. Již od raného dětství se nerad přizpůsoboval autoritám. Po příchodu z MŠ býval unavený, ale vyprávěl, co zažil.

Naďa: Na mateřskou školu si zvykla poměrně rychle, i když zpočátku docházela pouze 5 dní v měsíci. Měla špatnou výslovnost, ale zážitky ze školky vyprávěla pravidelně. Ve školce se jí líbilo a těšila se na další dny.

POROVNÁNÍ

Obě děti si na školku zvykly bez problémů. Dle slov matky: „Byla jsem moc ráda, že se do školky těšily a že jsem nikdy nemusela odcházet do zaměstnání vystresovaná z plačícího dítěte.“

Poznámky rodičů k MŠ: „Souhlasíme s oběma modely zařazení dětí do tříd. Děti jsou zvyklé i na smíšené kolektivy z mimoškolních aktivit.“

14.3 VZTAHY MEZI SOUROZENCI V DOMÁCÍM PROSTŘEDÍ A V PROSTŘEDÍ MATEŘSKÉ ŠKOLY

Starší bratr se na mladšího sourozence od počátku těšil. S miminkem si chtěl hrát, ale nesměl. Když mladší dcera trochu povyroستla, hráli si spolu, ale většinou jen chvíli, bratr měl zájem o jiný druh her. Nejhezčím obdobím byla doba, když mladší dítě bylo ještě miminkem. Později starší syn žárlil, projevoval se vzdorovitým postojem, neposloucháním a napodobováním mladšího sourozence. Pokud byli sourozenci od sebe odloučeni, stýskalo se jim po sobě. Při hře se snaží být oba dominantní, ale hru obvykle iniciuje starší sourozenec.

V mateřské škole se sourozenci na školní zahradě vyhledávali pouze zřídka. Každý si hrál s něčím jiným, s jinými kamarády. Mladší věděla, že má bratra ve stejné školce, ale nevyžadovala kontakt během dne.

15. RODINA BÉŽOVÝCH

Bratr Lukáš + bratr Tomáš - rozdíl 2 roky

Rodina je úplná, ve společné domácnosti žijí rodiče a děti. Vzdělání rodičů je následující: matka vysokoškolské, otec středoškolské. Do mateřské školy střídavě vodí i vyzvedává děti střídavě otec i matka. Prarodiče do MŠ děti nedoprovází a s rodinou se stýkají občas o víkendech a prázdninách.

Výchovný názor rodičů se v podstatných věcech neliší, s prarodiči též. Oba rodiče se snaží být důslední, ale občas dělají výjimky. Více důsledný a přísnější je otec, a pokud je to nutné, děti jsou plesknuty, matka více domlouvá. Problémové situace se rodiče snaží řešit v klidu, ale trvají na svém. Zvyšují hlas nebo to řeší zákazy a děti to většinou motivuje. Rodič respektují jedinečnost každého i společné zájmy.

Spolupráce a komunikace rodičů s učitelkami mateřské školy je dobrá.

15.1 KAZUISTIKY A ADAPTACE NA MŠ Z POHLEDU UČITELEK

Lukáš: motorické a psychosociální schopnosti a dovednosti při nástupu do mateřské školy vzhledem k věku na správném vývojovém stupni. Opožděný vývoj řeči, velmi špatná výslovnost. Sebeobsluha vzhledem k věku přiměřená.

Lukáš nejdříve navštěvoval jinou MŠ. Nastoupil ve 3 letech z důvodu socializace mezi vrstevníky. Zpočátku plakal a stýskalo se mu po rodičích, ale brzy si zvykl. Měl ve školce staršího bratrance, se kterým byl ve třídě. Do naší školky nastoupil po roce ve 4 letech, zde se adaptoval trochu déle a též plakal. Byl zvyklý být odloučen od matky, ale náročná pro něho byla změna prostředí. Po čase se zapojil do kolektivu, s vrstevníky vycházel dobře a pěkně spolupracoval při řízených činnostech. Občas se stávalo, že před dospělými se styděl. Měl pouze díky špatné výslovnosti někdy problém se domluvit s kamarády.

Měl odklad školní docházky z důvodu špatné výslovnosti (byl v pravidelné péči logopeda).

Tomáš: motorické a psychosociální schopnosti a dovednosti při nástupu do mateřské školy vzhledem k věku na správném vývojovém stupni. Pouze špatná výslovnost některých hlásek. Sebeobsluha vzhledem k věku na dobré úrovni.

Tomáš nastoupil do MŠ v necelých 3 letech z důvodu návratu matky do zaměstnání. Adaptace probíhala bez problému, neplakal a nestýskalo se mu, věděl, že má ve školce staršího bratra. Do spontánních i řízených činností se zapojoval velmi aktivně, neměl žádné problémy s vrstevníky, ale většinou si hrál jen s jedním nebo dvěma kamarády. S učitelkami komunikoval velice dobře, často ji vyhledával.

Odklad školní docházky rodiče zvaží dle doporučení logopeda.

POROVNÁNÍ

Starší bratr se adaptoval s většími obtížemi než mladší bratr, stýskalo se mu po rodičích, ale brzy si zvykl díky přítomnosti bratrance. V naší školce měl obdobný problém, ale adaptace proběhla poměrně dobře. Mladší bratr se adaptoval úplně bez problémů díky vědomí, že má v mateřské škole bratra.

	Sociální zralost	Verbální projev	Hrubá motor.	Jemná motor.	Percepce	Sebe-obsluha	Hygienické návyky
Starší dítě	3	2	4	3	4	3	4
Mladší dítě	4	2	4	3	4	3	4

15.2 NÁSTUP DO MŠ A ADAPTACE OČIMA RODIČŮ

Lukáš zpočátku při nástupu do MŠ plakal, ale po několika dnech si zvykl, byl ve školce s bratrancem. Po nástupu do druhé školky opět několik dní plakal, srovnával školky, ale brzy si zvykl na nové prostředí.

Tomáš nastoupil úplně bez problémů, adaptace proběhla v pořádku. Byl rád, že už je velký a může chodit do školky jako starší bratr. Někdy ho chodil navštěvovat do vyšší třídy.

POROVNÁNÍ

Starší syn si zvykal na školku s většími obtížemi, ale když si zvykl, připadal si velký a důležitý. Mladší syn se do školky velmi těšil a byl rád, že „už je také velký“. U něho adaptace proběhla bez problémů hlavně díky přítomnosti staršího sourozence ve stejné mateřské škole. Mladší je více průbojnější a výřečnější. Oba o zážitcích a kamarádech ze školky často mluví.

Poznámka rodičů k MŠ: „Jsme spokojeni s homogenním dělením dětí do tříd, i sourozencům občas prospěje, když jsou každý zvlášť.“

15.3 VZTAHY MEZI SOUROZENCI V DOMÁCÍM PROSTŘEDÍ A V PROSTŘEDÍ MATEŘSKÉ ŠKOLY

Obě děti byly rády ve společnosti vrstevníků, chovaly se kamarádsky a neměly konflikty. Od raného dětství se mají bratři rádi, zastávají se jeden druhého. Mladší někdy staršího bratra provokuje a pošťuchuje, občas se dohadují o hračky. Při společné hře je dominantnější straší bratr, mladší ho doplňuje nebo mění pravidla hry.

Při pobytu v mateřské škole se mladší zpočátku chtěl během dne podívat na bratra a na zahradě se vždy přivítali, chvíli si společně hráli, ale pak šel každý za svými kamarády ze třídy.

16. RODINA DUHOVÝCH

Sestra Anna + bratr Adam - rozdíl 3 roky

Rodina je úplná, ve společné domácnosti žijí rodiče a děti. Vzdělání rodičů je následující: matka středoškolské, otec je vyučen. Oba rodiče střídavě děti do MŠ doprovází nebo je vyzvedávají, dle pracovní vytíženosti. Prarodiče do mateřské školy chodí jen výjimečně. Vidají se s rodinou o víkendech a o prázdninách.

Rodiče se ve výchovném působení ve většině případů shodují, pouze při řešení některých situací se názor liší. Prarodiče do výchovy nezasahují. Oba rodiče se snaží být důslední, ale někdy se stane, že rodiče „pro klid v rodině“ ustoupí. Otec je více přísný, reaguje rychle a občas děti pleskne, matka více domlouvá a vysvětluje a někdy zvyšuje hlas, ale také často ustupuje díky zjištění, že některé výchovné metody na děti nepůsobí. Při problémových situacích starší dcera reaguje pláčem nebo se urazí a odejde do pokojíčku, mladší syn se vzteká, ale přijde se udobřit. Rodiče respektují jedinečnost obou dětí, hlavně vzhledem k pohlaví, pak vzhledem k věkovému rozdílu a rozdílným povahám. Vedou děti k tomu, aby k sobě byly tolerantní a vycházely si vstříc.

Spolupráce a komunikace rodičů s učitelkami mateřské školy je velmi kladná.

16.1 KAZUISTIKY A ADAPTACE NA MŠ Z POHLEDU UČITELEK

Anna: motorické a psychosociální schopnosti a dovednosti při nástupu do mateřské školy vzhledem k věku na správném vývojovém stupni. Sebeobsluha vzhledem k věku dobrá.

Andulka nastoupila do MŠ po dovršení 3 let věku na jaře z důvodu touhy po dětské skupině. Adaptace probíhala bez problémů. Neplakala, nestýskala si a do školky se velmi těšila, do hry s vrstevníky se zapojila téměř ihned. Jediným problémem nastal, když musela jít domů, nechtěla a vztekala se. Jinak byla spíše klidná a rozvázná, velmi pěkně spolupracovala při řízených činnostech, i když sama nebyla moc aktivní. Aktivnější a velmi výrazná byla při pěveckých a dramatických činnostech, když představovala někoho jiného.

Anna měla odklad školní docházky z důvodu dlouhodobé nemocnosti v předškolní třídě a z důvodu krátké koncentrace a soustředění při řízené činnosti.

Adam: motorické a psychosociální schopnosti a dovednosti při nástupu do mateřské školy vzhledem k věku na správném vývojovém stupni. Opožděn vývoj řeči (téměř se verbálně neprojevoval). Sebeobsluha vzhledem k věku průměrná.

Adam do školky nastoupil téměř ve 4 letech (měl nastoupit již ve třech letech, matka se chtěla vrátit do zaměstnání, ale v MŠ nebylo místo). Adaptace probíhala poměrně v pořádku, maminka měla stále obavy, kdy začne Adámek plakat, ale problém nenastal. Byl spíše klidný a tichý, rád si sám stavěl ze stavebnic, kamarády nevyhledával z důvodu špatné komunikace - téměř nemluvil, nebo jen jedno až dvě slova a to velmi nesrozumitelně. Do řízených činností se zapojoval velmi rád, ale pouze poslouchal, před kamarády se styděl mluvit, komunikaci s učitelkou se nevyhýbal.

O odkladu školní docházky zatím rodiče neuvažují.

POROVNÁNÍ

U Andulky probíhala adaptace úplně bez problémů, byla velmi komunikativní ve vztahu k dětem i k dospělým. Do školky se těšila a chodila tam ráda. Adámek měl s adaptací drobné problémy, hlavně v komunikaci s vrstevníky, ale odloučení od matky snášel poměrně dobře. V ostatních oblastech byla adaptace podobná u obou sourozenců.

	Sociální zralost	Verbální projev	Hrubá motor.	Jemná motor.	Percepce	Sebe-obsluha	Hygienické návyky
Starší dítě	4	4	4	3	3	3	3
Mladší dítě	3	2	3	2	3	3	3

16.2 NÁSTUP DO MŠ A ADAPTACE OČIMA RODIČŮ

Anna: nástup do mateřské školy byl bez problémů. Pouze se první dny vztekala při odchodu domů, chtěla zůstat ve školce. V dalších týdnech už chodila domů bez vztekání a byla ráda, že jde domů. Do školky se každé ráno těšila.

Adam: do školky nechtěl chodit, první dny byl smutný a stýskalo se mu a byl by raději doma s matkou, někdy ráno trucoval, nechtěl do školky jít. To trvalo několik týdnů, pak se s pravidelnou docházkou do MŠ smířil.

POROVNÁNÍ

Každé z dětí snášelo vstup do MŠ úplně jinak. Andulka se těšila na kamarády, na hračky a byla nadšená. Adam si zvykal postupně. Nejdříve do školky chodit nechtěl, ale pak to vzal jako fakt, když museli rodiče do zaměstnání. Obě děti často vypráví, co ve školce zažily s kamarády a co se naučily. Adámek navíc vypráví, kdo zlobil a co kdo provedl.

Poznámka rodičů k MŠ: „Jsem ráda, že děti jsou děleny do tříd podle věku, mezi dětmi na stejné (podobné) vývojové úrovni. Starší by jistě po čase mladšího odstrkovala a hrála si se svými kamarádkami, mladší by z toho byl smutný.“

„Při nástupu do MŠ velmi záleží na povaze dítěte a na fixaci na matku. Pokud je nástup dítěte dramatický a situaci špatně snáší, je to stresující zážitek i pro matku. Hodně záleží na přístupu učitelky, jak dokáže dítě zaujmout, upoutat a odvést pozornost. My měli velké štěstí.“

16.3 VZTAHY MEZI SOUROZENCI V DOMÁCÍM PROSTŘEDÍ A V PROSTŘEDÍ MATEŘSKÉ ŠKOLY

Děti k sobě mají pěkný vztah od počátku. Starší sestra se na miminko těšila. Po narození bratra se žárlivost neobjevila, stále chtěla matce pomáhat. Jen někdy po příchodu ze školky se chtěla u matky chovat a krmit. Sourozenci si spolu často hrají, dominantní při hře je starší sestra, bratr se jí snaží zavděčit a podřizuje se. Hrají si většinou „holčičí“ hry- tančí, převlékají se, hrají divadlo. Když si Adam hraje sám, velmi se na hru soustředí a pozornost rodiče nevyžaduje. Rodiče se společných her občas účastní, snaží se při tom, aby sourozenci respektovali i názor toho druhého.

Při pobytu v mateřské škole se sourozenci viděli většinou jen na školní zahradě, srdečně se přivítali, chvíli si spolu hráli, ještě ve společnosti Andulčiných kamarádek, a pak si šli hrát každý se svými kamarády. Adámkovi vědomí, že má starší sestru ve školce, usnadnilo adaptaci.

17. RODINA MODRÝCH

Bratr Láďa + bratr Jakub - rozdíl 3 roky

Rodina je úplná, ve společné domácnosti žijí rodiče a děti. Vzdělání rodičů je následující: matka i otec středoškolské. S prarodiči se často stýkají, ale do MŠ docházejí prarodiče velmi zřídka. Do školky děti vodí většinou otec, při vyzvedávání se rodiče střídají dle pracovní vytíženosti.

Ve většině výchovných názorů se rodiče shodují, zřídka mají odlišný názor. Otec i matka se snaží být důslední (důslednější je otec), ale někdy udělají výjimku. Prarodiče do výchovy nezasahují. Pokud nastane problémová situace, většinou jsou děti potrestány stejně. Matka častěji domlouvá a zvyšuje hlas, otec když je to nutné a děti neposlechnou matku, pleskne nebo to řeší zákazem. Ve výchovném přístupu rodiče nedělají rozdíly, k oběma synům přistupují stejně a neupřednostňují ani jednoho, ani druhého.

Spolupráce a komunikace obou rodičů s učitelkami mateřské školy je velice kladná.

17.1 KAZUISTIKY A ADAPTACE NA MŠ Z POHLEDU UČITELEK

Láďa: motorické a psychosociální schopnosti a dovednosti při nástupu do mateřské školy vzhledem k věku na správném vývojovém stupni. Opožděný pouze vývoj řeči. Sebeobsluha vzhledem k věku na velmi dobré úrovni.

Láďa nastoupil ve 3,5 letech, z důvodu navazování sociálních kontaktů. Zpočátku plakal, ale po pár dnech se to zlepšilo. Komunikuje (i když byla řeč velice nesrozumitelná) velmi dobře s učitelkami i s kamarády, používal velmi dětské a zdobné, ale také vulgární výrazy. Občas děti strašil „bubákem“. Rád vyhledával vrstevníky ke hře, zapojoval se aktivně do všech činností. Byl velice snaživý, chtěl být ve všem první a pomáhat učitelce. S kamarády při hře býval divoký, ale na upozornění ihned poslechl.

Měl odklad školní docházky z důvodu špatné výslovnosti některých hlásek. (byl v pravidelné péči logopeda).

Jakub: motorické a psychosociální schopnosti a dovednosti při nástupu do mateřské školy vzhledem k věku na správném vývojovém stupni. Opožděný vývoj řeči vzhledem k věku a nástupu do MŠ. Sebeobsluha vzhledem k věku na velmi dobré úrovni.

Jakub do MŠ nastoupil v pololetí školního roku, po dovršení 3 let věku z důvodu návratu matky do zaměstnání. Zvykání probíhalo z počátku s problémy, byl posmutnělý a první dny plakal. Pak se adaptoval velmi rychle. Vyhledával vrstevníky a našel si hned dva kamarády. Zapojoval se do her i řízených činností. Měl velmi špatnou výslovnost, nerozvinutou a nesrozumitelnou řeč, podle matky začal mluvit až v MŠ, předtím pouze slabiky. Občas byl i divoký, ale snadno se dal usměrnit, byl zvyklý z domova ihned poslechnout.

O odkladu školní docházky rodiče zatím neuvažují.

POROVNÁNÍ

Adaptace obou dětí probíhala podobně, zpočátku byly smutné a stýskalo se jim po matce, ale po pár dnech se oba adaptovali velmi dobře. U staršího sourozence byla adaptace o trochu lepší. I přes opožděný vývoj řeči u obou sourozenců, se Lád'a i Jakub snažili domluvit s vrstevníky a zapojovali do všech činností v MŠ. Adaptace mladšího bratra byla snazší z důvodu přítomnosti staršího bratra ve školce.

	Sociální zralost	Verbální projev	Hrubá motor.	Jemná motor.	Percepce	Sebe-obsluha	Hygienické návyky
Starší dítě	4	2	4	3	4	4	4
Mladší dítě	3	2	4	3	3	4	3

17.2 NÁSTUP DO MŠ A ADAPTACE OČIMA RODIČŮ

Lád'a: při nástupu do školky byl zpočátku lítostivý, chtěl zůstat doma s matkou, ale adaptoval se velmi dobře. Do školky na kamarády se těšil, věděl, že s mladším bratrem si ještě nemůže hrát. Navazování vztahů k vrstevníkům i k dospělým mu nedělalo žádný problém.

Jakub: zde bylo zvykání horší, zpočátku hodně plakal a stýskalo se mu po rodičích. Bylo to tím, že se nedokázal s nikým domluvit, při nástupu do školky mluvil pouze ve slabikách. Díky dennímu kontaktu s vrstevníky se verbální projev rychle zlepšoval a na školku si zvykl dobře.

POROVNÁNÍ

Láďa si na prostředí mateřské školy zvykl snadněji, lépe se adaptoval díky touze po kamarádech a společné hře. Při návratu domů z MŠ byl spokojený, ale zážitky nevyprávěl, matka se musela vyptávat, jak se celý den měl a co vše zažil.

Jakub si na školku zvykal s obtížemi, více se mu po rodičích stýskalo. Ale po čase si také našel kamarády a do školky se těšil. Po příchodu domů nadšeně vyprávěl zážitky s kamarády, byl otevřenější a aktivnější v komunikaci, než starší bratr.

Poznámka rodičů k MŠ: „Jsme spokojeni s dělením dětí do tříd podle věku. Potřeby dětí se během věku mění a potřebují jiný přístup pro rozvoj dalších dovedností. Byli jsme rádi, že při nástupu mladšího syna do MŠ byl umožněn kontakt mezi sourozenci z důvodu lepší adaptace mladšího.“

17.3 VZTAHY MEZI SOUROZENCI V DOMÁCÍM PROSTŘEDÍ A V PROSTŘEDÍ MATEŘSKÉ ŠKOLY

Od počátku k sobě měli sourozenci pěkný vztah. Když mladší bratr povyrostl, často si spolu hráli a dokázali zabavit jeden druhého. Starší bratr pomáhal mladšímu, dával na něho pozor. Po nástupu do školky se občas při hře nemohli domluvit, někdy se i pošťuchovali (jsou to kluci). Iniciativa a dominance při hře je vyvážená, ve vedoucí roli se střídají.

V mateřské škole se často při pobytu venku bratři vyhledávali, starší bratr opatroval mladšího a hráli si spolu. Většinou si hráli s kamarády staršího sourozence. I během dne se chtěli navštívit a pozdravit. Mladší sourozenec tím získával větší jistotu v novém prostředí.

18. RODINA FIALOVÝCH

Bratr Tomáš + sestra Májka - rozdíl 3 roky

Rodina je úplná, ve společné domácnosti žijí rodiče a děti. Vzdělání rodičů je následující: matka i otec středoškolské. Do mateřské školy většinou vodí i vyzvedává děti matka, otec je pracovně více vytížen. Prarodiče (babička) z mateřské školy děti

vyzvedává jen výjimečně. S rodinou se prarodiče stýkají občas o víkendech a prázdninách.

Ve výchovných názorech se rodiče v podstatných věcech většinou shodují, prarodiče téměř do výchovy nezasahují. Oba rodiče se snaží být důslední, ale někdy přistoupí na kompromis a mírně v požadavcích ustoupí. Pokud se objeví výchovný problém, rodiče to řeší domluvou a vysvětlením. Většinou stačí na děti zvýšit hlas a poslechnou, pokud ne, jen to důrazně zopakují. Rodiče k dětem přistupují stejně, při výchovném přístupu respektují pouze odlišnost pohlaví.

Spolupráce a komunikace rodičů s učitelkami mateřské školy je dobrá.

18.1 KAZUISTIKY A ADAPTACE NA MŠ Z POHLEDU UČITELEK

Tomáš: motorické a psychosociální schopnosti a dovednosti při nástupu do mateřské školy vzhledem k věku na správném vývojovém stupni. Sebeobsluha vzhledem k věku dobrá.

Tomáš nastoupil do mateřské školy ve 3 letech z důvodu začlenění do dětského kolektivu. Na počátku docházky byl často plačtivý a stýskalo se mu po mamince. Byl velmi stydlivý a nejistý, nedůvěřoval si. Učitelkou byl často motivován k činnosti, ale při řízených činnostech byl šikovný a spolupracoval. Při spontánní hře si hrál sám, kamarády nevyhledával. Byl velice klidný a poslušný, učitelku velmi uznával.

Měl odklad školní docházky z důvodu sociální nezralosti, s ohledem k narození v letních měsících.

Mája: motorické a psychosociální schopnosti a dovednosti při nástupu do mateřské školy vzhledem k věku na správném vývojovém stupni. Sebeobsluha vzhledem k věku dobrá.

Mája nastoupila do mateřské školy ve 3 letech z důvodu nástupu matky do zaměstnání. Adaptovala se na mateřskou školu s problémy, často plakala a nemohla se rozloučit s matkou. Vůbec nekomunikovala s učitelkami, při oslovení se otočila a nereagovala. Při komunikaci s vrstevníky zábrany neměla a kamarády si našla, mezi nimi se nestyděla, při hře „ožívala“ a byla i hlučnější. Nerespektovala žádná pravidla, často

pouze jen pobíhala a pozorovala ostatní. U žádné hry dlouho nevydržela, jen ji na chvíli narušila ostatním.

Vzhledem k narození v letním měsíci rodiče o odkladu školní docházky uvažují.

POROVNÁNÍ

Adaptaci obou sourozenců zpočátku provázela nejistota a pláč. Tomáš působil na svůj věk velmi „rozumně“, mezi dětmi byl plachý, ale respektoval učitelku i pravidla ve školce. Mája odmítala autority a pravidla, ale mezi dětmi se cítila dobře.

	Sociální zralost	Verbální projev	Hrubá motor.	Jemná motor.	Percepce	Sebe-obsluha	Hygienické návyky
Starší dítě	3	3	4	4	4	3	3
Mladší dítě	2	3	4	3	3	3	3

18.2 NÁSTUP DO MŠ A ADAPTACE OČIMA RODIČŮ

Tomáš: nejprve se do školky těšil, ale po pár dnech chtěl doma zůstat s matkou a ve školce při loučení plakal. Po několika týdnech už neplakal, ale do školky se nijak výrazně netěšil. Ze školky se někdy vracel unavený a zamlklý, zážitky sám nevyprávěl.

Mája: při nástupu do mateřské školy byla zvyklá na kolektiv dětí více než bratr, ale také adaptace na školku probíhala s raním pláčem. Mezi vrstevníky se nestyděla, ale měla problém v komunikaci s učitelkami. Po příchodu ze školky je spokojená, občas vypráví o zážitcích s kamarády.

POROVNÁNÍ

Obě děti měly při zvykání trochu problém, stýskalo se jim po rodičích. Tomáš byl klidnější, ale nedělalo mu problém komunikovat s dospělými. Mája se do komunikace s učitelkami vůbec nezapojovala, ale mezi dětmi se jí líbilo, do školky se těšila. V počátku docházky byly obě děti často nemocné a tím se zvykání na nové prostředí prodloužilo.

Poznámky rodičů k MŠ: „S dělením do tříd podle věku jsme spokojeni, děti se mohou věnovat aktivitám přiměřeným jejich věku. Pokud by byli sourozenci ve třídě spolu, méně by se začleňovali do kolektivu.“

18.3 VZTAHY MEZI SOUROZENCI V DOMÁCÍM PROSTŘEDÍ A V PROSTŘEDÍ MATEŘSKÉ ŠKOLY

Po narození miminka si starší sourozenec na mladší musel zvykat. Časem se objevily projevy žárlivosti, občas sestru uhodil a vyžadoval plnou pozornost matky, to ale po domluvách a společně stráveném čase přešlo. Když starší sourozenec nastoupil do mateřské školy, na mladší sestru žárlil, že byla doma s matkou. Při hře vyžadoval přítomnost matky. Nyní mají sourozenci hezký a blízký vztah. Při společné hře je dominantnější bratr, ale snadno se dá přesvědčit i k „holčičím“ hrám.

Při pobytu v mateřské škole chodil starší bratr navštívit sestru a na školní zahradě ji často vyhledával. Sestra byla ráda, když ji bratr vyhledal sám, většinou si hráli spolu.

19. RODINA ČERVENÝCH

Sestra Bětko + sestra Rozka - rozdíl 3 roky

Rodina je úplná, ve společné domácnosti žijí rodiče a děti. Vzdělání rodičů je následující: matka i otec vysokoškolské. Do mateřské školy vodí a vyzvedává sourozence matka, otec je pracovně více vytížen. Prarodiče bydlí mimo Prahu a do školky nedochází. S rodinou se vídají občas o víkendech.

Rodiče mají na výchovu dětí zcela stejný názor ve všech směrech. S prarodiči se na některých pravidlech a přístupu domlouvají, ale vzájemně se respektují. Matka se do výchovného procesu zapojuje více (z důvodu častějšího pobytu s dětmi, otec je velmi pracovně vytížen). Oba rodiče se snaží být důslední. Pokud nastane problémová situace, je řešena většinou v klidu, pouze je někdy zvýšen hlas a děti reagují. Obě děti mají velmi podobnou povahu, ale rodiče respektují jejich jedinečnost. Rodiče děti učí respektovat názor druhého a dát prostor při společných rozhovorech.

Spolupráce a komunikace rodičů s učitelkami mateřské školy je velice kladná.

19.1 KAZUISTIKY A ADAPTACE NA MŠ Z POHLEDU UČITELEK

Bětko: motorické a psychosociální schopnosti a dovednosti při nástupu do mateřské školy vzhledem k věku na správném vývojovém stupni. Sebeobsluha na velmi dobré úrovni.

Bětko nastoupila ve 3, 5 letech z důvodu touhy po kolektivu dětí. Do školky se moc těšila a adaptace probíhala v úplné pohodě. Nikdy neplakala, rozloučení s rodiči proběhlo velmi rychle. Zpočátku stále kreslila, pak vyhledávala společnost kamarádek, se kterými si pěkně hrála, většinou vedla hru a měla velkou fantazii. S dospělými komunikovala od počátku bez problémů.

Rozka: motorické a psychosociální schopnosti a dovednosti při nástupu do mateřské školy vzhledem k věku na správném vývojovém stupni. Sebeobsluha na velmi dobré úrovni.

Rozka nastoupila do MŠ v necelých 3 letech (3 roky v listopadu – do té doby docházka 5x v měsíci) z důvodu zahájení pracovních aktivit matky. Adaptace probíhala bez problémů, jen občas byla ráno při loučení s matkou smutná. Byla nekonfliktní, hrála si se všemi dětmi – uměla si hrát „s někým“ a měla velkou fantazii, která se projevovala při spontánní hře. Při řízené činnosti byla aktivní a soustředěná. S dospělými komunikovala bez problémů. Občas se zeptala a ujistila, zda se uvidí se starší sestrou na zahrádce (při pobytu venku). Neustále však nosila malou hračku z domova, jako jistotu.

POROVNÁNÍ

Obě dívky se na prostředí mateřské školy adaptovaly dobře, starší jen o něco lépe. Celková socializace a komunikace s dospělými i s vrstevníky u obou sourozenců velmi dobrá od počátku. Mladší usnadnilo adaptaci vědomí, že má ve školce starší sestru.

	Sociální zralost	Verbální projev	Hrubá motor.	Jemná motor.	Percepce	Sebe-obsluha	Hygienické návyky
Starší dítě	5	4	4	5	5	4	4
Mladší dítě	4	4	4	4	5	4	4

19.2 NÁSTUP DO MŠ A ADAPTACE OČIMA RODIČŮ

Bětka: do školky se velmi těšila, zvykání proběhlo úplně bez problémů. Často vyprávěla, co zažila s kamarády a co vše se naučila.

Rozka: na školku si zvykala o trochu déle než sestra, ale adaptace proběhla bez výrazných problémů. Je více závislá na matce. Zážitky ze školky občas vyprávěla.

POROVNÁNÍ

Adaptace na nové prostředí obě dcery zvládly dobře. Od počátku byly nekonfliktní a komunikativní. Mladší je jen trochu stydlivější v přítomnosti „cizích“ dospělých.

Poznámka rodičů k MŠ: „Preferujeme dělení dětí do tříd podle věku. Každý má jinou úroveň dovedností a jiný stupeň úrovně hry. Jsme rádi, že se sourozenci mohou vidat na školní zahradě.“

19.3 VZTAHY MEZI SOUROZENCI V DOMÁCÍM PROSTŘEDÍ A V PROSTŘEDÍ MATEŘSKÉ ŠKOLY

Od počátku měli sourozenci pěkný kamarádský vztah, starší sestra o mladší vždy velmi hezky pečovala, pomáhala jí. Jen zřídka se objevila rivalita o přízeň rodičů, která však rychle zmizela. Mají společné hry „na pokračování“, které většinou vychází ze společných zážitků a iniciuje je starší sestra. Mladší se bez problémů podřizuje a některé „zažité“ hry chce často opakovat.

V mateřské škole se sestry velmi rády viděly na školní zahradě a většinou si celou dobu hrály spolu. Během dne se mladší ze sester ujišťovala, že je velká, když může chodit do školky, ale občas se chtěla se starší vidět a navštívit ji ve vyšší třídě.

20. RODINA ČERNÝCH

Bratr Tomáš + bratr Matěj - rozdíl 3 roky

Rodina je úplná, v společné domácnosti žijí rodiče a děti. Vzdělání rodičů je následující: matka i otec středoškolské. Do mateřské školy vodí i vyzvedává sourozence matka, otec

velmi výjimečně, prarodiče do mateřské školy vůbec nedochází a s rodinou se stýkají málo a nepravidelně.

Ve výchovných názorech se rodiče většinou shodují, prarodiče do výchovy vůbec nezasahují. Rodiče se snaží být důslední, ale často dělají výjimky a ze svých požadavků ustoupí. Otec je v rodině větší autoritou, a pokud nastane výchovný problém, děti bývají plesknuty. Matka spíše domlouvá a zvyšuje hlas, nebo problém řeší zákazem večerníčku apod. Obě děti jsou potrestány stejně a i když mají rozdílné povahy, rodiče k výchově přistupují stejným způsobem. Starší syn na domluvu a trest reaguje většinou hned, mladší bratr se zatvrdí a urazí, ale po chvíli se chová, jako by se nic nestalo.

Spolupráce a komunikace matky s učitelkami mateřské školy je dobrá.

20.1 KAZUISTIKY A ADAPTACE NA MŠ Z POHLEDU UČITELEK

Tomáš: motorické a psychosociální schopnosti a dovednosti při nástupu do mateřské školy vzhledem k věku na správném vývojovém stupni. Sebeobsluha přiměřená věku.

Tomáš nastoupil do MŠ v průběhu školního roku, po dovršení 4 let z důvodu touhy po dětském kolektivu. Adaptace probíhala bez problémů, velmi se těšil na děti. Často matku zlobil tím, že nechtěl jít domů. Byl velice živý a aktivní, zapojoval se hned do všech činností spontánních i řízených. Míval konflikty s kamarády, bral jim hračky a někdy ubližoval. Velmi aktivně komunikoval s dětmi i s dospělými.

Matěj: motorické a psychosociální schopnosti a dovednosti při nástupu do mateřské školy vzhledem k věku na správném vývojovém stupni. Sebeobsluha vzhledem k věku podprůměrná. Měl opožděný vývoj řeči.

Matěj do MŠ nastoupil ve 2,5 letech z důvodu návratu matky do zaměstnání. Adaptace na nové prostředí probíhala nejprve dobře, ale po několika dnech začal plakat a nechtěl do školky chodit. Utíkal matce zpět do šatny a často si ho učitelka přebírala od matky vztekajícího násilím. Ale jen co matka odešla, byl v úplné pohodě a zapojil se do hry mezi děti, většinou dost agresivně. Narušoval hru, bral dětem hračky, nerespektoval upozornění učitelky ani daná pravidla. Vztekal se a jen při hře a činnosti s učitelkou byl

klidný, snaživý a šikovný, potřeboval partnera, který ho hrou vedl. Velmi pěkně sám soustředěně skládal puzzle.

POROVNÁNÍ

Starší bratr se prostředí mateřské školy adaptoval úplně bez problémů, jen občas míval konflikty s vrstevníky při hře. Mladší bratr zpočátku adaptaci zvládal dobře, po čase byl plačtivý, vztekal se a do školky nechtěl chodit. Měl často problémy s vrstevníky, důvodem byla nejen „živá“ povaha, ale i špatná domluva.

	Sociální zralost	Verbální projev	Hrubá motor.	Jemná motor.	Percepce	Sebe-obsluha	Hygienické návyky
Starší dítě	4	4	3	3	3	3	3
Mladší dítě	2	2	3	2	2	1	2

20.2 NÁSTUP DO MŠ A ADAPTACE OČIMA RODIČŮ

Tomáš: zvykání na MŠ proběhlo bez problémů. Do mateřské školy se od počátku velmi těšil, byl rád mezi dětmi. Ve školce byl spokojený a často se mu nechtělo domů.

Matěj: zvykání na MŠ zpočátku dobré, pak zjistil, že je od matky odloučen a do školky nechtěl a vztekal se. Měl problém začlenit se do dětské skupiny, kamarádům ubližoval.

POROVNÁNÍ

Starší sourozenec se na prostředí mateřské školy adaptoval bez problémů, jen občas měl konflikty s vrstevníky. Mladšímu trvala adaptace déle, díky větší fixaci na matku. Komunikace s vrstevníky byla též obtížná a často docházelo ke konfliktům. Po návratu ze školky obě děti vypráví zážitky, mladší syn bývá velmi rozdováděný.

Poznámky rodičů k MŠ: „Můj názor na dělení dětí do tříd podle věku je velmi pozitivní a jsem ráda, že se sourozenci během dne mohou kdykoliv vidět. Také se mi velice líbí přístup pedagogického personálu a pestrá škála činností, kterou MŠ nabízí.“

20.3 VZTAHY MEZI SOUZOZENCI V DOMÁCÍM PROSTŘEDÍ A V PROSTŘEDÍ MATEŘSKÉ ŠKOLY

Od počátku měli sourozenci pěkný vztah, hráli si spolu. Občas docházelo k hádkám kvůli hračkám, někdy se i prali, ale po chvíli se usmířili. Někdy musela zasahovat do hry matka, hlavně mladší syn vyžadoval její pozornost při hře. Starší syn přítomnost matky nevyžadoval.

Při pobytu v mateřské škole se bratři vyhledávali na školní zahradě, starší mladšího „opečovával“, nosil mu hračky a dával na něho pozor. Většinou si sourozenci hráli spolu. Během dopoledních činností mladší sourozenec neměl potřebu staršího vidět.

21. RODINA OKROVÝCH

Bratr Ondra + bratr Vojta - rozdíl 3 roky

Rodina je úplná, ve společné domácnosti žijí rodiče a děti. Vzdělání rodičů je následující: matka i otec vysokoškolské. Do mateřské školy většinou děti vodí otec, matka je vyzvedává. Prarodiče bydlí mimo Prahu a školky vůbec nedochází. S rodinou se vídají občas o víkendech či prázdninách.

Ve výchovných názorech se rodiče shodují, prarodiče do výchovy nezasahují. Oba rodiče se snaží být důslední. Citují otce: „Rezignace je cesta do pekel! – dítě pak neví, který příkaz má brát vážně a který ne.“ Pokud je výchovný problém, rodiče preferují domluvu a zákazy, tělesné tresty jsou ve výjimečných případech (úmyslná agresivita mezi dětmi). Starší sourozenec trest odmítá, ale podřídí se, mladší sourozenec trest odmítá a nechce se podřídít. Rodiče k dětem přistupují při výchově stejně, ale respektují odlišné charakterové vlastnosti.

Spolupráce a komunikace rodičů s učitelkami mateřské školy je průměrná.

21.1 KAZUISTIKY A ADAPTACE NA MŠ Z POHLEDU UČITELEK

Ondra: motorické a psychosociální schopnosti a dovednosti při nástupu do mateřské školy vzhledem k věku na správném vývojovém stupni. Sebeobsluha přiměřená věku.

Ondra nastoupil do MŠ ve 3 letech z důvodu narození mladšího sourozence a potřeby adaptace mezi vrstevníky. Velmi těžko si zvykal, často plakal, stýskalo se mu po matce. U spontánní hry nevydržel dlouho, stále přebíhal od jedné činnosti ke druhé a

vrstevníky vůbec nevyhledával. Při řízených činnostech téměř nespolupracoval, vyrušoval, v lepším případě jen pozoroval ostatní děti. Byl často nemocný, zvykání se tedy neustále opakovalo. Později si oblíbil jednu stavebnici – dinosauří Duplo, s ničím jiným si nehrál. Dospělých se stranil, komunikoval s nimi minimálně.

Měl odklad školní docházky z důvodu sociální nezralosti (nevydržel se déle soustředit při řízené činnosti).

Vojta: Ve třech letech byl velmi drobného vzrůstu. Motorické a psychosociální schopnosti a dovednosti při nástupu do mateřské školy vzhledem k věku na správném vývojovém stupni. Sebeobsluha vzhledem k věku na dobré úrovni.

Vojta nastoupil do MŠ ve 3 letech z důvodu návratu matky do zaměstnání. Adaptace probíhala s problémy. Často plakal, ale dal se utišit a vyžadoval pozornost učitelky. Poměrně brzy si našel kamarády mezi chlapci i dívkami, nebyl konfliktní, snadno se zapojil do hry, nechal se vést. Při řízených činnostech se nijak zvlášť neprojevoval, ale naslouchal. Když měl nějaký problém, nebo pocítil neúspěch, byl nejistý a rozplakal se. Pak chtěl navštívit svého staršího bratra.

Rodiče o odkladu školní docházky vzhledem k věku neuvažují.

POROVNÁNÍ

Oba sourozenci se na prostředí mateřské školy adaptovali s problémy, staršímu adaptace trvala déle z důvodu časté nemocnosti a větší fixace na matku. Mladší si na školku zvykal lépe, hlavně díky dobré komunikaci s vrstevníky i učitelkami. Celkově se lépe adaptoval mladší sourozenec.

	Sociální zralost	Verbální projev	Hrubá motor.	Jemná motor.	Percepce	Sebe-obsluha	Hygienické návyky
Starší dítě	2	2	3	3	3	3	3
Mladší dítě	3	3	3	3	3	4	4

21.2 NÁSTUP DO MŠ A ADAPTACE OČIMA RODIČŮ

Ondra: zvykání na MŠ trvalo dlouho, byl velmi fixovaný na matku a do školky nechtěl chodit. Adaptaci provázelo mnoho problémů – odmítal komunikovat s vrstevníky i s učitelkami. Kvůli časté nemocnosti se zvykání neustále opakovalo.

Vojta: též měl při adaptaci problémy a plakal, ale po čase si zvykl, vzal to jako fakt. Komunikace s vrstevníky a dospělými mu nedělala takový problém, jako staršímu bratrovi.

POROVNÁNÍ

Lépe se na prostředí mateřské školy adaptoval mladší sourozenec. Přispělo k tomu vědomí mladšího, že může kdykoli staršího bratra navštívit. Po návratu domů starší syn působil „rozdováděným“ dojmem, ale o zážitcích z MŠ nechtěl mluvit. Mladší syn se z MŠ vracel spokojený, o zážitcích a kamarádech často sám mluvil.

Poznámky rodičů k MŠ: „Organizace dělení dětí do tříd dle věku nám vyhovuje. Výhodou je přizpůsobení výchovného programu věku dětí. Zároveň je důležité mít možnost využít přítomnosti staršího sourozence k lepší adaptaci mladšího sourozence na školku.“

21.3 VZTAHY MEZI SOUROZENCI V DOMÁCÍM PROSTŘEDÍ A V PROSTŘEDÍ MATEŘSKÉ ŠKOLY

Po narození mladšího sourozence starší vyžadoval (vynucoval si) zvýšenou péči rodičů. K bratrovi se choval hezky, ale projevoval se agresivními projevy vůči matce. Tyto projevy agrese se objevily i po nástupu Ondry do školky, žárlil, že mladší je doma s matkou. Starší vyžadoval přítomnost matky při hře, s ostatními dětmi (na hřišti) míval konflikty. Mladšímu synovi stačila přítomnost matky a hrál si sám. Vrstevníky nevyhledával, ale nevyhýbal se jim.

Při pobytu dětí v mateřské škole chtěl mladší často navštívit staršího sourozence, alespoň aby se pozdravili. Na školní zahradě mladší svého staršího bratra vyhledával, ten ale většinou po chvíli odběhl za svými kamarády a mladšího bratra si nevšiml.

22. CELKOVÉ POROVNÁNÍ MÍRY ADAPTACE SOUROZENCŮ NA MŠ

Adaptace dětí na prostředí mateřské školy závisí na připravenosti dítěte v několika oblastech. Hlavní z nich je zralost dítěte v sociální oblasti a tedy jeho schopnost navazovat nové kontakty s vrstevníky a dospělými. Záleží však i na připravenosti v oblasti verbální, percepční, motorické a samoobslužné (oblékání, jídlo, dodržování hygienických návyků). Stále ovšem zůstává faktem, že pro snadnější adaptaci dítěte na předškolní zařízení je důležitější oblast sociální než oblasti jiné, např. motorická.

V mém výzkumu jsem sledovala, jak probíhala adaptace na MŠ u sourozeneckých dvojic. Cílem bylo porovnat, nakolik se sourozenci, kteří mají stejné rodiče (tedy sdílejí určitou genetickou výbavu) a pocházejí z rodiny, kde je vůči nim uplatňována obdobná výchova, shodují v míře připravenosti na vstup do MŠ. Připravenost a adaptaci jsem vysuzovala jednak z popisu rodičů, jednak z popisu učitelek MŠ.

V následující tabulce uvádím celkové zhodnocení míry adaptace sourozeneckých dvojic - který ze sourozenců se adaptoval výrazně lépe či hůře, kteří sourozenci stejně. Porovnání je provedeno na pětibodové škále, které sleduje jednak míru rozdílů mezi sourozenci, jednak směr rozdílů, tj. fakt, zda se na MŠ lépe adaptovalo starší či mladší dítě. Škála porovnání a míra shody mezi sourozenci je vyjádřena body:

- 2 výrazně lepší adaptace mladšího sourozence
- 1 lepší adaptace mladšího sourozence
- 0 shodná adaptace obou sourozenců (není rozdíl)
- 1 lepší adaptace staršího sourozence
- 2 výrazně lepší adaptace staršího sourozence

Porovnání je znázorněno ve dvou tabulkách, z nichž každá sleduje jiné vývojové oblasti.

V tabulce č. 1 je porovnána: 1) oblast sociální – vztahy s vrstevníky, vztahy k dospělým (učitelkám MŠ) a míra odpoutání od matky, 2) oblast verbálního projevu – s vrstevníky a s dospělými, 3) míra percepce. V tabulce č. 2 je porovnána: 1) oblast motorická, 2) úroveň sebeobsluhy, 3) hygienické návyky, 4) zda ovlivnila pozitivně adaptaci mladšího sourozence přítomnost staršího sourozence v mateřské škole.

GRAFICKÉ ZNÁZORNĚNÍ POROVNÁNÍ MÍRY ADAPTACE NA MŠ

Tabulka č. 1

Rodina	Sociální zralost			Verbální projev		Percepce
	vztahy s vrstevníky	vztahy k dospělým	odpoutání od matky	s vrstevníky	s dospělými	
Stříbrných	0	0	1	0	0	0
Bílých	-1	-2	-2	-1	-2	-2
Zlatých	-2	-2	-2	-2	-2	0
Žlutých	-2	-2	-2	-2	-2	-1
Zelených	1	2	2	2	2	0
Šedých	0	0	0	0	1	0
Hnědých	0	1	0	1	1	-1
Běžových	1	1	-1	0	0	1
Duhových	2	1	2	2	2	0
Modrých	1	1	1	1	1	0
Fialových	1	2	1	0	2	1
Červených	1	2	1	1	2	0
Černých	2	2	2	2	2	0
Okrových	-1	-2	-2	-2	-2	0

Tabulka č. 2

Rodina	Hrubá motorika	Jemná motorika	Sebeobsluha		Hygienické návyky	Vliv na adaptaci
			oblékání	jídlo		
Stříbrných	0	0	0	0	0	ano
Bílých	0	0	-2	-1	0	ano
Zlatých	0	1	-1	0	0	ano
Žlutých	0	-1	-2	0	-1	ano
Zelených	0	0	1	0	0	ano
Šedých	0	1	1	0	2	ano
Hnědých	-2	-1	-1	-1	2	ne
Běžových	0	0	0	0	0	ano
Duhových	0	1	0	0	0	ano
Modrých	1	1	0	0	0	ano
Filových	0	1	0	0	0	ne
Červených	0	0	0	0	0	ano
Černých	0	2	2	1	2	ne
Okrových	0	0	-1	0	0	ano

ZHODNOCENÍ VÝSLEDKŮ POROVNÁNÍ

Po celkovém vyhodnocení míry adaptace na MŠ sourozeneckých dvojic jsem dospěla k následujícím závěrům, které vyplývají z prezentovaných tabulek:

1) Ze sledovaného vzorku čtrnácti rodin probíhala celková adaptace sourozeneckých dvojic takto:

- Výrazně lepší adaptace starších sourozenců – shoda u 2 rodin.
- Výrazně lepší adaptace mladších sourozenců – shoda u 2 rodin.
- Spíše lepší adaptace staršího sourozence – shoda u 5 rodin.
- Spíše lepší adaptace mladšího sourozence – shoda u 2 rodin.

- Stejná adaptace sourozenců – shoda u 2 rodin.
- Úplně odlišná adaptace sourozenců – 1 rodina.

Celkově lépe se na prostředí mateřské školy adaptovali starší sourozenci. Mou hypotézou byla snadnější adaptace mladších sourozenců, díky přítomnosti staršího sourozence ve školce jako jistoty, ta se ale nepotvrdila. I když v jedenácti případech mladší sourozenec měl zájem být v častějším kontaktu se starším sourozencem, společný pobyt sourozenců v mateřské škole neměl na adaptaci téměř žádný vliv.

2) Míra adaptace v sociální a verbální oblasti:

- Výrazně lepší adaptace starších sourozenců – shoda u 6 rodin.
- Výrazně lepší adaptace mladších sourozenců – shoda u 4 rodin.
- Stejná míra či jen mírné odlišnosti v adaptaci sourozenců – shoda u 4 rodin.

Míra adaptace v sociální a verbální oblasti byla úspěšnější u starších sourozenců.

Staršímu sourozenci (ve sledovaném vzorku všichni prvorození) se dostává od narození větší pozornosti (jak uvádím v teoretické části viz Kapitola 3.1), je mu věnováno více času od primárně pečujících osob (rodičů i prarodičů), jsou motivováni k výraznějším vývojovým „krokům“ v porovnání s jinými stejně starými dětmi. Ve výzkumu se mi potvrdilo, když nezažili zkušenost sourozenectví, že jsou více otevření k navazování nových sociálních kontaktů s vrstevníky.

3) Schopnosti a dovednosti v oblasti motorické a v oblasti sebeobsluhy a hygienických návyků:

- Výrazně lepší u starších sourozenců – shoda u 3 rodin.
- Výrazně lepší adaptace mladších sourozenců – shoda u 3 rodin.
- Stejně či jen mírně odlišné schopnosti a dovednosti – shoda u 8 rodin.

Schopnosti a dovednosti v oblasti motorické, v oblasti sebeobsluhy a hygienických návyků jsou ve většině případů u starších i mladších sourozenců vyvážené nebo stejné.

Ze zkušeností odborníků (viz. Kapitola 3.1) i z mého výzkumu se potvrdilo, že prvorození mají díky pozornosti a snaze rodičů motivovat dítě větší tendenci dosáhnout úspěchu dříve a zároveň mladší děti se snaží staršího sourozence napodobovat a dostihnout a tím se vývoj vzájemně posiluje. V rámci rodin ze sledovaného vzorku je shoda.

4) Fixace na matku (respektive primární pečující osobu) při nástupu do mateřské školy byla též poměrně vyrovnaná, lépe zvládli odpoutání od matky starší sourozenci

Na základě pozorování u starších sourozenců byly reakce odpoutání od matky takové, že i když na počátku provázel adaptaci pláč, oproti mladším sourozencům se rychleji zapojili do činností a přechod z rodinného prostředí do prostředí mateřské školy byl úspěšnější. Fixace na matku je jedna věc, ale zároveň se může zafixovat i na prostředí MŠ (v několika případech starší děti nechtěli z mateřské školy odcházet).

5) Podobnost či shoda celkové adaptace sourozenců na MŠ se neprojevila žádnou pravidelností s ohledem na pohlaví dětí, věkový rozdíl dětí, vzdělání rodičů.

23. DISKUZE:

V posledních letech roste počet předškolních zařízení, která využívají organizační schéma věkově heterogenních tříd. Stále je ale ve většině mateřských škol zachován model věkově homogenních tříd, kde je dětem umožněno rozvíjet rozumové, sociální a motorické aktivity specifické pro stejnou věkovou skupinu dětí. Který model je pro děti prospěšnější, nelze s konečným stanovením říci. U každého dítěte, ať je jedináček, prvorozený či další v pořadí je míra a schopnost adaptace velice individuální a má jiný průběh. Záleží na emoční stabilitě a jistotě z rodiny, zda má dítě pevný řád nebo volnou výchovu a jak se srovná s režimem v mateřské škole, dítě zároveň potřebuje stabilitu a jistotu v novém prostředí a je třeba co nejvíce zvyků dodržovat i po nástupu do předškolního zařízení, aby dítě vnímalo tuto změnu jako krok k osamostatnění. Děti při zvykání na prostředí mateřské školy vnímají i spolupráci a komunikaci rodičů s učitelkami. Tato spolupráce je jedním ze zásadních prvků pro úspěšnou adaptaci dítěte v mateřské škole. (Těthalová, 2007, č. 7, Šulová, 2004, č. 7).

Výhody heterogenní organizace dětí v mateřské škole jsou, že se sourozenci potkávají zcela přirozeně, je usnadněna adaptace mladšího sourozence tím, že má ve školce „svou jistotu“. Starší děti mladším pomáhají, spolupracují, řídí nebo rozvíjí hru mladších dětí. Nemělo by být ale pravidlem, že starší sourozenec nahrazuje při pobytu v mateřské škole mladšímu dítěti rodiče. (Kramulová, 2008, č. 7).

Mateřské školy s homogenním dělením dětí do tříd mají také své výhody. Děti stejného věku rozvíjí své schopnosti a dovednosti na stejné úrovni jako jejich vrstevníci. Jsou motivováni k lepším výsledkům a rozvoji díky porovnání s ostatními, ale důležité je akceptovat individuální potřeby a zvláštnosti každého jedince. K tomuto názoru se přiklánějí všichni rodiče ze sledovaného vzorku v dotazníku, který vyplňovali pro účely této diplomové práce. Homogenní dělení dětí do tříd upřednostňují i z toho důvodu, že sourozenci si od sebe mohou při pobytu v mateřské škole odpočinout a mohou navazovat nové sociální vztahy se stejně starými dětmi. Téměř všichni rodiče zdůraznili i fakt, že jsou velmi rádi, když je sourozencům během pobytu v mateřské škole umožněn kontakt a mohou se kdykoliv vidět a navštívit, nejen na školní zahradě při pobytu venku.

Na počátku výzkumu jsem si kladla otázku, do jaké míry přítomnost staršího sourozence pozitivně ovlivní adaptaci mladšího dítěte. Byla jsem přesvědčená, že díky společnému pobytu v mateřské škole obou sourozenců je adaptace mladšího ve všech ohledech a oblastech výrazně lepší než u prvorozeného dítěte, který sourozenecký vztah při vstupu do předškolního zařízení nezažil. Velice mě překvapily výsledky po vyhodnocení výzkumu (rozhovory a dotazníky). Ve většině případů se lépe adaptovali starší sourozenci, měli větší touhu být v kolektivu vrstevníků a mladší sourozenci, i když prostředí mateřské školy dobře znali, byli ve více případech fixováni na matku.

Porovnáním poznatků z teoretické části a vlastních poznatků z pozorování a vyhodnocení dotazníků mě dovedlo k závěrům, že míra adaptace dítěte závisí, na jakém vývojovém stupni se dítě v dané oblasti nachází. Pro některé dítě je snazší komunikace a začlenění do dětské skupiny, ale nemusí mít dostatečné dovednosti v oblasti sebeobsluhy a naopak. Fixace na matku může být velká a odpoutání nelehké, ale zároveň se dítě v poměrně krátké době začlení mezi vrstevníky, nebo je adaptace bezproblémová, ale dítě nemá jistotu v navazování kontaktů s vrstevníky či dospělými. Je to u každého dítěte velice individuální. U sledovaného vzorku se mi ve výzkumu potvrdilo, že prvorozené děti (zřejmě proto, že na ně mají rodiče více času) jsou na vstup do mateřské školy lépe připraveny, tedy stádium vývoje jednotlivých oblastí je vyšší.

Závěrečné zhodnocení spolupráce rodičů ze sledovaného vzorku: většina rodičů byla při rozhovorech a vyplňování dotazníků velice konkrétní a poskytli mnoho užitečných informací. Zbývající malá skupina rodičů byla při rozhovorech a vyplňování dotazníků velmi stručná. Dle otevřenosti odpovědí vnímám i celkovou spolupráci rodičů s učitelkami mateřské školy.

ZÁVĚR:

Cílem diplomové práce bylo porovnání psychické, fyzické a sociální připravenosti a vyspělosti sourozenců na počátku docházky do mateřské školy.

Při nástupu mladšího sourozence do mateřské školy můžeme předpokládat podobné vzorce chování jako u staršího dítěte, neboť jsou v rodině obvykle vystaveni stejnému výchovnému stylu. Vždy ovšem navíc záleží na individuálních dispozicích a vlastnostech každého dítěte. Je důležité ke každému přistupovat zvláště s ohledem na jeho jedinečnost, ať se jedná o výchovný přístup rodičů, nebo výchovné působení učitelek v předškolním zařízení.

U většiny starších sourozenců se při adaptaci na nové prostředí objevovaly znaky charakteristické pro děti prvorozené, tedy role zodpovědnějšího a rozumnějšího, u mladších dětí se objevuje znak „benjamínkovství“ – nejmladšího rozmazlovaného dítěte, které na sebe upoutává pozornost.

Na základě rozhovorů a vyhodnocení dotazníků jsem došla k závěru, že rodiče k oběma sourozencům ve výchovném přístupu nijak výrazně neupřednostňují ani jedno z dětí a k sourozencům přistupují podle momentálních potřeb a oběma věnují přiměřeně stejný čas a pozornost. Navzdory tomu se však projevy dětí liší. I když jsou sourozenci vlastní a žijí v úplné rodině, kde rodiče uplatňují podobné výchovné přístupy a výchovné názory, bez ohledu na věkový rozdíl a pohlaví dětí, se většinou vzorce chování liší, děti jinak reagují, jinak se přizpůsobují změnám a jejich adaptace na předškolní zařízení je odlišná.

Diplomová práce si kladla za cíl identifikovat shody a rozdíly v adaptaci sourozenců na MŠ v závislosti na výchovném přístupu rodičů. Domnívám se, že tento cíl práce bezesbýtku naplnila. Rodiče deklarují podobné výchovné působení, v kterém ovšem respektují povahové a charakterové zvláštnosti dětí, věkový rozdíl i odlišnosti v projevech chování s ohledem na pohlaví sourozenců. To vede spolu s vrozenými dispozicemi k tomu, že se děti vyvíjejí mírně odlišným způsobem, což se projevuje i v nástupu do MŠ. Z hlediska adaptace na MŠ je rovněž důležitá momentální rodinná

konstelace a postavení, které v ní každé dítě má. Do způsobu adaptace na MŠ proto vstupuje např. i sourozenecká žárlivost.

Nabyté poznatky o adaptaci sourozenců bych zhodnotila takto: Dospěla jsem k závěru, že při nástupu mladšího sourozence do MŠ může být předpokládán podobný vzorec chování jako u staršího sourozence, ale musí být brán ohled na charakterové odlišnosti a jinou míru sociální, fyzické i psychické vyspělosti sourozenců. Při adaptaci na mateřskou školu nezáleží primárně na pořadí a pohlaví dítěte, věkovém rozdílu sourozenců, ani na vzdělání rodičů, ale na jiných faktorech a okolnostech. Těmi hlavními jsou fixace na matku a schopnost odloučení od matky, zažité vztahy v dětské skupině a schopnost určité míry socializace před nástupem do předškolního zařízení. Do těchto faktorů se promítá osobnost dítěte. Důležitý je přístup učitelky, jakým způsobem adaptaci dítěte ovlivní a usnadní. Úspěšnost a míra adaptace dítěte na nové prostředí závisí primárně na výchovném stylu a přístupu v rodině – tedy více možností rodičů rozvíjet schopnosti a dovednosti u prvorozených dětí.

POUŽITÁ LITERATURA A INFORMAČNÍ ZDROJE:

Knihy:

ŠULOVÁ, L., ZAUCHE-GAUDRON, Ch. : *Předškolní dítě a jeho svět*. Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum 2003, ISBN 80-246-0752-2

LEMAN, K.: *Sourozenecké konstelace*. Portál, Praha 2002, ISBN 80-7178-152-5

SOBOTKOVÁ, I.: *Psychologie rodiny*. Portál, Praha 2001, ISBN 80-7178-559-8

NOVÁK, T.: *Sourozenecké vztahy*. Grada Publishing, Praha 2007, ISBN 978-80-247-2057-3

PREKOPOVÁ, J.: *Prvorozené dítě*. Grada Publishing, Praha 2002, ISBN 80-247-9004-1

KOŤÁTKOVÁ, S.: *Dítě a mateřská škola*. Grada Publishing, Praha 2008, ISBN 978-80-247-1568-1

NIESEL, R., GRIEBEL, W.: *Poprvé v mateřské škole*. Portál, Praha 2005, ISBN 80-7178-989-5

HAEFELE, B., WOLF-FILSINGER, M.: *Každý začátek v mateřské škole je těžký*. Portál, Praha 1993, ISBN 80-85282-57-7

HELUS, Z.: *Úvod do sociální psychologie*. Univerzita Karlova v Praze – Pedagogická fakulta, Praha 2001, ISBN 80-7290-054-4

LANGMEIRER, J., KREJČÍŘOVÁ, D.: *Vývojová psychologie*. 2. vydání, Grada Publishing, Praha 2006, ISBN 80-247-1284-9

PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J.: *Pedagogický slovník*. 4. Aktualizované vydání. Portál, Praha 2003, ISBN 80-7178-772-8

VÁGNEROVÁ, M.: *Vývojová psychologie: dětství, dospělost a stáří*. 1.vyd., Portál, Praha 2000, ISBN 80-7178-308-0

KOLLÁRIKOVÁ, Z., PUPALA, B.: *Předškolní a primární pedagogika*. Portál, Praha 2010, ISBN 978-80-7367-828-9

KOŤÁTKOVÁ, S.: *Hry v mateřské škole v teorii a praxi*. Grada Publishing, Praha 2005, ISBN 80-247-0852-3

Internetové zdroje:

http://cs.wikipedia.org/wiki/Erik_Erikson

Články z odborných časopisů:

ŠULOVÁ, L.: *Děti nastupují do mateřské školy*. Informatorium 3 – 8, roč. 2004, č. 6, s. 5, ISSN 1210-7506

TĚTHALOVÁ, M.: *Zvykáme si na mateřskou školu*. Informatorium 3 – 8, roč. 2007, č. 7, s. 10, ISSN 1210-7506

KRAMULOVÁ, D.: *Sourozenci ve školce*. Informatorium 3 – 8, roč. 2008, č. 7, s. 21, ISSN 1210-7506

Další zdroje:

Informace a poznatky z přednášek a seminářů v průběhu studia na Pedf (PhDr. Irena Smetáčková, Ph.d. – Pedagogická a sociální psychologie, PhDr. Jana Kropáčková, Ph.D. - Dítě a rodina, PaedDr. Soňa Koťátková, Ph.D. – Sociální učení, Hra).

Školní vzdělávací program mateřské školy kde působím.

PŘÍLOHA č. 1

DOTAZNÍK PRO RODIČE DĚTÍ (SOUROZENCŮ) V MATEŘSKÉ ŠKOLE

Vážení rodiče,

se souhlasem vedení mateřské školy se na Vás obracím s žádostí o vyplnění tohoto dotazníku. Jeho cílem je zmapovat a porovnat sociální a psychickou vyspělost dítěte při nástupu do mateřské školy. Veškeré informace jsou důvěrné a dotazník slouží pouze jako výzkumný dokument a podklad pro diplomovou práci. Nikdo jiný z dotazovaných rodičů ani žádný zaměstnanec MŠ se nedozví, jak odpovídali rodiče konkrétního dítěte. Buďte proto, prosím, otevření.

Vyplnění celého dotazníku zabere přibližně 30 minut. Pokud budete chtít reagovat nad rámec dotazníku, napište prosím své odpovědi na zvláštní papír, který připojte k tomuto.

Děkuji za váš čas a ochotu podílet se na tomto výzkumu.

Milena Rindošová, učitelka MŠ Jahůdka, studentka
5.ročníku Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy

1. Kdo tvoří vaši rodinu? Křížkem označte prosím všechny osoby, s nimiž sdílíte společnou domácnost. U každé osoby doplňte věk a nejvyšší dosažené vzdělání.

osoba	společná domácnost	věk	dosažené vzdělání		
			ZŠ	SŠ	VŠ
matka					
otec					
mladší dítě					
starší dítě					
další dítě					
babička					
dědeček					
další osoby – které:					

2. V kolika letech vaše děti nastoupily do mateřské školy? Jaké byly hlavní důvody, proč dítě do MŠ nastoupilo?

Starší dítě:

Mladší dítě:

3. Navštěvovali jste s dětmi před nástupem do MŠ dětská centra, dětské kluby, plavání či jiné aktivity? Pokud ano, aktivity stručně charakterizujte a uveďte, jak často k nim docházelo.

Starší dítě:

Mladší dítě:

4. Jak se Vaše děti před nástupem do mateřské školy projevovaly při kontaktu s druhými dětmi (např. na pískovišti či v navštěvovaných klubech)? Např. dítě si hrálo samo, dítě mělo časté konflikty s ostatními dětmi, dítě vyžadovalo matku při hře, dítě si hrálo s ostatními dětmi, dítě si hrálo „vedle“ ostatních dětí aj.

Starší dítě:

Mladší dítě:

5. Byly vaše děti před nástupem do mateřské školy zvyklé být dočasně odloučeny od rodičů, např. díky pobytu u prarodičů? Pokud ano, o jak dlouhou dobu se obvykle jednalo? Jaký byl důvod odloučení? Jak se dítě během odloučení projevovalo? Jak jste vy jako rodiče reagovali na odloučení od dítěte?

Starší dítě:

Mladší dítě:

6. Jaké byly dovednosti vašich dětí při nástupu do MŠ? Jak zvládaly oblékání, hygienické návyky, jídlo, úklid hraček, vztahy k cizím dospělým, vztahy k dětem aj.?

Starší dítě:

Mladší dítě:

7. Jak probíhalo zvykání vašich dětí na mateřskou školu? Jak se děti v prvním období po nástupu do MŠ projevovaly (např. dítě plakalo, špatně snášelo odloučení od matky, plakalo, ale dalo se utišit, neplakalo, nástup byl bez problémů, jiné vyjádření aj.)? Lišila se adaptace obou dětí?

Starší dítě:

Mladší dítě:

8. Jaká byla a je docházka vašich dětí do MŠ? Jedná se o docházku polodenní či celodenní? Jedná se o docházku pravidelnou či nepravidelnou? Jaké jsou důvody?

Starší dítě:

Mladší dítě:

9. Měly a mají vaše děti další aktivity mimo mateřskou školu? Např. sport, kroužky, dětské kluby aj.? Pokud ano, o jaké aktivity se jedná a jak často se jim děti věnují?

Starší dítě:

Mladší dítě:

10. Jak probíhal vývoj vašich dětí po zdravotní stránce? Nastaly nějaké zdravotní komplikace v průběhu těhotenství, porodu či raného dětství? Pokud ano, jaké?

Starší dítě:

Mladší dítě:

11. Měly vaše děti odklad školní docházky? Pokud ano, z jakého důvodu?

Starší dítě ano – ne
 důvod:

Mladší dítě ano – ne
 důvod:

12. Jaký vzájemný vztah mají vaše děti? Jak se tento vztah vyvíjel?

13. Změnil se vztah vašich dětí či projevy jednoho z nich poté, co nastoupily do MŠ?
Např. žárlení na mladšího, že je doma s matkou?

14. Jak vaše děti tráví čas, kdy jsou spolu? Hrají si spolu? Pokud ano, kdo hru obvykle iniciuje a kdo je v ní dominantní? O jaký typ her se jedná?

15. Do jaké míry zdůrazňujete u vašich dětí jejich jedinečnost (každý je jiný), nebo naopak jejich společné charakteristiky? Mají vaše děti společný pokoj a společné hračky?

16. Jaký je Váš názor na dělení dětí do tříd v mateřské škole podle věku, tj. do třídy dochází stejně staré děti? Jste s touto organizací spokojení? Jak ji posuzujete z hlediska pobytu sourozenců v MŠ?

17. Jaké byla a je chování dětí po příchodu domů z MŠ? Projevuje se dítě jako unavené, zamlklé, spokojené, roz dováděné, mluví o zážitcích z MŠ, o kamarádech, aj.
Starší dítě:

Mladší dítě:

VELICE VÁM DĚKUJI ZA VYPLNĚNÍ DOTAZNÍKU!

PŘÍLOHA č. 2

ROZHOVORY S RODIČI – DOPLŇUJÍCÍ OTÁZKY

1. Jak převážně řešíte problémové situace s dítětem? (rezignujete – necháte to být - ustoupíte, klidně, ale nesmlouvavě trváte na svém, zvyšujete hlas, bývá plesknuto nebo bito, straší ho někdo, bývá jinak trestáno – zákaz večeří apod.

2. Jak dítě na váš zásah reaguje?

3. Jste ve výchově důslední, děláte občas výjimky?

4. Kdo z rodičů je více důsledný? Kdo více domlouvá či jinak trestá?

5. Je Vaše působení na dítě jednotné, shodují se Vaše názory na výchovu?

(matka + otec, rodiče + prarodiče)

6. Jak jsou aktivní prarodiče při výchově vnoučat?

7. Vaše další důležité poznámky a připomínky týkající se:

1) nástupu do MŠ:

2) průběžné docházky do MŠ:

3) vztahy mezi sourozenci:

JMÉNO	STARŠÍ DÍTĚ			MLADŠÍ DÍTĚ			ROZDÍL	MATKA			OTEC			DOMÁCNOST	TYP RODINY
	věk	pohlaví	do MŠ	věk	pohlaví	do MŠ		věk	pořadí.nar.	vzděl.	věk	pořadí nar.	vzděl.		
1.STŘÍBRNÝCH	7	dívka	3	4	dívka	3	3 roky	33	jedináček	VŠ	41	2. (2)	SŠ	R + D	úplná/2děti
2.BÍLÝCH	7	chlapec	4	4	chlapec	3	3 roky	32	2. (3)	SŠ	34	2. (2)	SŠ	R + D	úplná/2děti
3.ZLATÝCH	6	dívka	3	3	chlapec	3	3 roky	35	1.dvojče(3)	SŠ	34	3. (3)	SOU	R + D	úplná/2děti
4.ŽLUTÝCH	6	dívka	3	3	dívka	3	3 roky	33		SŠ	40		SŠ	R + D	úplná/2děti
5.ZELENÝCH	6	chlapec	3,5	3	chlapec	3	3 roky	36	1. (2)	SŠ	36	1. (2)	VŠ	R + D	úplná/2děti
6.ŠEDÝCH	5	chlapec	4	4	chlapec	3	1 rok	31	jedináček	VŠ	37	2.(2)	SŠ	R + D	úplná/2děti
7.HNĚDÝCH	6	chlapec	3	3	dívka	3	3 roky	29	2. (3)	SŠ	37	2. (4)	SŠ	R + D	úplná/2děti
8.BÉŽOVÝCH	6	chlapec	3	4	chlapec	3	2 roky	38	2. (2)	VŠ	38	1. (1)	SŠ	R + D	úplná/2děti
9.DUHOVÝCH	7	dívka	3	4	chlapec	3	3 roky	35	jedináček	SŠ	38	2. (2)	SOU	R + D	úplná/2děti
10.MODRÝCH	7	chlapec	3	4	chlapec	3	3 roky	33	2. (2)	SŠ	36	1. (2)	SŠ	R + D	úplná/2děti
11.FIALOVÝCH	7	chlapec	4	4	chlapec	3	3 roky	36	2. (2)	SŠ	41	1. (2)	SŠ	R + D	úplná/2děti
12.ČERVENÝCH	6	dívka	4	3	dívka	3	3 roky	46	2. (3)	VŠ	46	2. (2)	VŠ	R + D	úplná/2děti
13.ČERNÝCH	6	chlapec	3,5	3	chlapec	3	3 roky	38	jedináček	SŠ	35	jedináček	SŠ	R + D	úplná/2děti
14.OKROVÝCH	7	chlapec	3,5	4	chlapec	3	3 roky	37	2.(2)	VŠ	38	2.(2)	VŠ	R + D	úplná/2děti
Průměrný věk	6,3			3,5				35,1			37,9				
Pohlaví dětí	5x dívka 9x chlapec			5x dívka 9x chlapec											
Věkový rozdíl dětí							1x 1 rok 1x 2 roky 12x 3 roky								
Vzdělání rodičů									VŠ 5x SŠ 9x			VŠ 3 x SŠ 9x SOU 2x			

PŘÍLOHA č. 4

OTÁZKY PŘI ROZHOVORECH S UČITELKAMI MATEŘSKÉ ŠKOLY

Jaká byla míra adaptace jednotlivých dětí při nástupu do mateřské školy v oblasti:

- 1) sociální zralosti
 - a) odpoutání od matky
 - b) prostředí MŠ
 - c) komunikace s vrstevníky
- 2) hrubé motoriky
- 3) jemné motoriky
- 4) verbálního projevu
 - a) s učitelkou
 - b) s vrstevníky
- 5) percepce
- 6) sebeobsluha
- 7) hygienické návyky